YHTEISÖJEN ENSIMMÄISEN OIKEUSASTEEN TUOMIOISTUIMEN TUOMIO
(seitsemäs jaosto)

30 päivänä syyskuuta 2009 *

Asiassa T-161/05,

Hoechst GmbH, aiemmin Hoechst AG, kotipaikka Frankfurt am Main (Saksa), edustajinaan aluksi asianajajat M. Klusmann ja U. Itzen, sittemmin asianajajat M. Klusmann, U. Itzen ja S. Thomas,

kantajana,

vastaan

Euroopan yhteisöjen komissio, asiamiehinään aluksi A. Bouquet, F. Amato ja M. Schneider, sittemmin Bouquet ja M. Kellerbauer,

vastaajana,

jossa ensisijaisesti vaaditaan [EY] 81 artiklan ja ETA-sopimuksen 53 artiklan mukaisesta menettelystä 19.1.2005 tehdyn komission päätöksen K(2004) 4876

* Oikeudenkäyntikieli: saksa.

lopullinen (asia COMP/E-1/37.733 – MCAA) kumoamista ja toissijaisesti kantajalle määrätyn sakon alentamista,

EUROOPAN YHTEISÖJEN
ENSIMMÄISEN OIKEUSASTEEN TUOMIOISTUIN (seitsemäs jaosto),

toimien kokoonpanossa: jaoston puheenjohtaja N. J. Forwood sekä tuomarit D. Šváby (esittelevä tuomari) ja L. Truchot,

kirjaaja: hallintovirkamies K. Pocheć,

ottaen huomioon kirjallisessa käsittelyssä ja 18.6.2008 pidetyssä istunnossa esitetyn,

on antanut seuraavan

tuomion

Asian tausta ja riidanalainen päätös

1 Euroopan yhteisöjen komissio totesi [EY] 81 artiklan ja ETA-sopimuksen 53 artiklan mukaisesta menettelystä 19.1.2005 tekemässään päätöksessä K (2004) 4876 lopullinen (asia COMP/E-1/37.773 – MCAA) (jäljempänä riidanalainen päätös), että emoyhtiö Akzo Nobel NV ja sen tytäryhtiöt Akzo Nobel Nederland BV, Akzo Nobel Chemicals BV, Akzo Nobel Functional Chemicals BV, Akzo Nobel Base Chemicals AB, Eka

Chemicals AB ja Akzo Nobel AB (jäljempänä kaikki yhdessä Akzo Nobel -konserni), Elf Aquitaine SA ja sen tytäryhtiö Arkema SA (aiemmin Elf Atochem SA, sitten Atofina SA), Clariant AG ja sen tytäryhtiö Clariant GmbH sekä kantaja Hoechst AG olivat rikkoneet EY 81 artiklan 1 kohtaa ja Euroopan talousalueesta (ETA) tehdyn sopimuksen 53 artiklan 1 kohtaa, koska ne olivat osallistuneet monokloorietikkahapon markkinoita koskevaan kartelliin (riidanalaisen päätöksen 1 artikla).

2 Monokloorietikkahappo (jäljempänä MCAA) on reaktiivinen orgaaninen happo, jota käytetään kemiallisena välituotteena erityisesti pesuaineiden, liimojen, tekstiiliapuaineiden ja elintarvike-, lääke- ja kosmetiikka-alan sakeuttamisaineiden valmistuksessa (riidanalaisen päätöksen kolmannesta kuudenteen perustelukappale).

3 Komissio aloitti MCAA:n markkinoita koskevan tutkimuksensa sen jälkeen, kun Clariant GmbH oli ilmoittanut sille 6.12.1999 päivätyllä kirjeellä, että näillä markkinoilla oli kartelli, ja esittänyt sille pyynnön sakkojen määräämättä jättämisestä tai lieventämisestä kartelleja koskevissa asioissa vuonna 1996 annetun tiedonannon (EYVL 1996, C 207, s. 4; jäljempänä yhteistyötiedonanto) mukaisesta suopeasta kohtelusta (riidanalaisen päätöksen 43 perustelukappale).

4 Clariant GmbH toimitti komissiolle tämän jälkeen kartellia koskevia asiakirjoja ja tietoja (riidanalaisen päätöksen 44 ja 45 perustelukappale).

5 Komissio suoritti 14. ja 15.3.2000 itse paikalla tehtäviä tarkastuksia Elf Atochemin, Akzo Nobel Chemicalsin ja Akzo Nobel Functional Chemicalsin tiloissa (riidanalaisen päätöksen 46 perustelukappale).

6 Komissio osoitti 28.5.2003 Hoechstille tietopyynnön, joka koski sopimuksia ja sen osallistumista niihin, ja sai vastauksen 10.7.2003. Komissio lähetti 19.11.2003 uuden pyynnön, johon Hoechst vastasi 5. ja 15.12.2003 (riidanalaisen päätöksen 53 ja 55 perustelukappale).

7 Komissio lähetti tutkimuksensa yhteydessä useita tietopyyntöjä tietyille kartelliin osallistuneille ja niiden kilpailijoille (riidanalaisen päätöksen 52–55 perustelukappale).

8 Komissio osoitti 7. ja 8.4.2004 väitetiedoksiannon seuraaville 12 adressaatille: Akzo Nobel -konsernin seitsemälle yhtiölle, toisin sanoen emoyhtiö Akzo Nobel NV:lle ja sen tytäryhtiöille Akzo Nobel Nederlandille, Akzo Nobel Functional Chemicalsille, Akzo Nobel Chemicalsille, Akzo Nobel AB:lle, Eka Chemicalsille ja Akzo Nobel Base Chemicalsille; Clariant GmbH:lle ja Clariant AG:lle (jäljempänä yhdessä Clariant); Hoechstille; Elf Aquitainelle ja sen tytäryhtiölle Atofinalle. Kukin adressaateista vastasi siihen.

9 Komissio katsoi käytettävissään olevien todisteiden perusteella, että edellä mainitut yritykset olivat sopineet markkinaosuuksien ylläpitämisestä myyntimääriä ja asiakkaita siirtämällä, että ne olivat vaihtaneet hintoja koskevia tietoja ja tutkineet säännöllisissä, monenvälisissä kokouksissa tosiasiallisia myyntimääriä ja hintatietoja valvoakseen sopimusten toteuttamista (riidanalaisen päätöksen 84–90 perustelukappale).

10 Komissio katsoi Hoechstin osalta, että tämä yhtiö oli välittömästi osallistunut rikkomiseen 1.1.1984 ja 30.6.1997 välisenä aikana, toisin sanoen siihen saakka, kunnes se myi MCAA-toimintansa Clariant AG:lle (riidanalaisen päätöksen 246 ja 272 perustelukappale).

11 Komissio ei hyväksynyt Hoechstin väitetiedoksiantoon antamassa vastauksessa esittämää väitettä siitä, että sen ei voitu katsoa olevan vastuussa väitetyistä rikkomisista, koska vastuu kyseisistä rikkomisista siirtyi kokonaan Clariantille nimenomaisten sopimusten mukaisesti. Komissio katsoi yhtäältä, että Hoechst oli osallistunut välittömästi rikkomiseen ja että sen oli katsottava olevan vastuussa koko sen ajanjakson osalta, jonka kuluessa se osallistui tähän rikkomiseen ennen kuin se siirsi MCAA-toimintansa, ja toisaalta, että Hoechstin vastuuseen rikkomista merkitsevästä toiminnasta eivät kilpailulainsäädännön perusteella vaikuta asianosaisten välillä mahdollisestí tehdyt sopimukset eikä toiminnan erityinen rakenne (riidanalaisen päätöksen 248 perustelukappale).

12 Komissio vahvisti sakkojen määrän asetuksen N:o 17 15 artiklan 2 kohdan ja [HT]:n perustamissopimuksen 65 artiklan 5 kohdan mukaisesti määrättävien sakkojen laskennassa annettujen suuntaviivojen (EYVL 1998, C 9, s. 3; jäljempänä suuntaviivat) ja yhteistyötiedonannon mukaisesti.

13 Komissio esitti riidanalaisen päätöksen 276–277 perustelukappaleessa ne yleiset kriteerit, joiden perusteella se määritti sakkojen määrän. Se totesi, että sen oli otettava huomioon kaikki merkitykselliset seikat ja erityisesti rikkomisen vakavuus ja kesto ja että näitä arviointiperusteita nimenomaisesti tarkoitetaan 6.2.1962 annetun neuvoston asetuksen N:o 17, joka on [EY 81] ja [EY 82] artiklan ensimmäinen täytäntöönpano-asetus (EYVL 1962, 13, s. 204), 15 artiklan 2 kohdassa ja [EY] 81 ja [EY] 82 artiklassa vahvistettujen kilpailusääntöjen täytäntöönpanosta 16.12.2002 annetun neuvoston asetuksen (EY) N:o 1/2003 (EYVL 2003, L 1, s. 1) 23 artiklan 3 kohdassa, ja arvioitava kunkin rikkomiseen osallistuneen yrityksen roolia erikseen. Komissio totesi, että näin tehdäkseen se otti sakkojen määrän vahvistamisessa huomioon mahdolliset raskauttavat tai lieventävät seikat ja tarvittaessa yhteistyötiedonannon.

14 Komissio totesi rikkomisen vakavuuden osalta, että kun otetaan huomioon markkinoiden jakamisesta ja hintojen vahvistamisesta koostuvan rikkomisen luonne, rikkomisen tahallisuus, sen todellinen vaikutus MCAA:n markkinoihin ja se, että se ulottui koko yhteismarkkinoiden alueelle ja ETA-alueen muodostamisesta lähtien koko ETA-alueelle, riidanalaisen päätöksen adressaatteina olevat yritykset ovat syyllistyneet

EY 81 artiklan 1 kohdan ja ETA-sopimuksen 53 artiklan 1 kohdan erittäin vakaviin rikkomisiin (riidanalaisen päätöksen 280, 281 ja 288 perustelukappale).

15 Komissio totesi sakon laskentapohjan määrittämiseksi, että käsiteltävän asian, jossa osallisina oli useita yrityksiä, olosuhteissa oli otettava huomioon kunkin yrityksen erityinen painoarvo ja näin ollen sen rikkomista merkitsevän menettelyn todellinen vaikutus kilpailuun (riidanalaisen päätöksen 290 perustelukappale).

16 Komissio katsoi tältä osin, että käsiteltävänä olevassa tapauksessa oli aihetta käyttää rikkomiseen osallistuneiden yritysten markkinaosuuksia ETA-alueella vertailuperustana niiden painoarvon määrittämiseksi. Vertailu suoritettiin kysymyksessä olevan tuotteen ETA:n laajuisten markkinaosuuksien perusteella laskettuna viimeiseltä kokonaiselta vuodelta, jona rikkominen tapahtui (1998). Hoechstin osalta huomioon otettiin kuitenkin vuosi 1996 (riidanalaisen päätöksen 291 ja 292 perustelukappale).

17 Akzo Nobel -konsernia, jonka arvioitu markkinaosuus ETA-alueella oli 44 prosenttia, pidettiin tärkeimpänä tuottajana, minkä vuoksi se sijoitettiin asianomaisten yritysten ensimmäiseen luokkaan. Hoechst ja Clariant, joita pidettiin toiseksi tärkeimpinä MCAA:n tuottajina ja joiden markkinaosuudet olivat 28 prosenttia ja 34 prosenttia, sijoitettiin toiseen luokkaan. Atofina, jonka markkinaosuuden arvioitiin olevan 17 prosenttia, sijoitettiin kolmanteen luokkaan (riidanalaisen päätöksen 293–295 perustelukappale).

18 Sakkojen laskentapohjat määritettiin näin ollen seuraavasti: 30 miljoonaa euroa Akzo Nobel -konsernille, 21 miljoonaa euroa Hoechstille ja Clariantille, 12 miljoonaa euroa Atofinalle/Elf Aquitainelle ja 1,33 miljoonaa euroa Eka Nobelille (riidanalaisen päätöksen 296 ja 297 perustelukappaleessa mainitaan virheellisesti perusmäärä).

19 Komissio korotti lisäksi kunkin yrityksen sakon laskentapohjaa sen perusteella, kuinka kauan niiden osallistuminen rikkomiseen kesti, ja katsoi, että niille määrättyjen sakkojen laskentapohjaa oli korotettava 10 prosenttia kultakin kokonaiselta rikkomisvuodelta ja lisäksi 5 prosenttia kultakin kuudelta kuukaudelta tai tätä pidemmältä mutta alle vuoden pituiselta ajanjaksolta. Niinpä se korotti Akzo Nobel -konsernille ja Atofinalle/Elf Aquitainelle määrätyn sakon laskentapohjaa 150 prosenttia, Hoechstille määrätyn sakon laskentapohjaa 135 prosenttia ja Clariantille määrätyn sakon laskentapohjaa 15 prosenttia (riidanalaisen päätöksen 302 perustelukappale).

20 Hoechstille ja Atofinalle, joiden osalta otettiin huomioon raskauttavat seikat, määrättävän sakon perusmäärää korotettiin 50 prosenttia rikkomisen uusimisen vuoksi, koska komissio oli aiemmin osoittanut näille yrityksille päätökset, joissa todettiin niiden osallistuneen kartelleihin (riidanalaisen päätöksen 308 ja 314 perustelukappale).

21 Komissio totesi tältä osin, että Hoechst oli ollut [EY 81] artiklan mukaisesta menettelystä 27.7.1994 tehdyn komission päätöksen 94/599/EY (EYVL L 239, s. 14; jäljempänä PVC II -päätös) ja [EY 81] artiklan mukaisesta menettelystä 24.7.1969 tehdyn komission päätöksen 69/243/ETY (EYVL L 195, s. 11; jäljempänä väriaineita koskeva päätös) adressaattina (riidanalaisen päätöksen 309 perustelukappale).

22 Komissio ei hyväksynyt kantajan väitetiedoksiantoon antamassa vastauksessa esittämiä väitteitä, joiden mukaan toiminnat, tuotteet ja henkilöt, joita mainitut päätökset koskivat, eivät olleet samat kuin MCAA-alaan liittyvät toiminnat, tuotteet ja henkilöt, ja että väriaineita koskeva päätös oli liian vanha. Komission mukaan suuntaviivoissa esitetty samanlaatuista rikkomista koskeva kriteeri täyttyi sen vuoksi, että mainitut aiemmat päätökset ja riidanalainen päätös koskivat kartelleja, jotka koskivat samankaltaisia EY 81 artiklan rikkomisia. Ei edellytetä, että toiminnat, tuotteet ja henkilöt olisivat samoja, vaan riittää, että yritys on sama, kuten tilanne on käsiteltävänä olevassa asiassa (riidanalaisen päätöksen 312 perustelukappale).

23 Komissio ei myöskään hyväksynyt kantajan väitettä siitä, että käsiteltävänä olevassa asiassa olisi loukattu ne bis in idem -periaatetta sen vuoksi, että se oli ottanut aikaisemmat päätökset huomioon raskauttavina seikkoina jo [EY] 81 artiklan ja ETA-sopimuksen 53 artiklan mukaisesta menettelystä 1.10.2003 tehdyssä komission päätöksessä 2005/493/EY (asia COMP/E-1/37.370 – Sorbaatit), josta julkaistiin tiivistelmä EUVL:ssä 13.7.2005 (EUVL L 182, s. 20). Komission mukaan se, että yritykset jatkavat samanlaatuisiin rikkomisiin syyllistymistä ja että aikaisemmat sakot eivät ole saaneet niitä muuttamaan käyttäytymistään, muodostaa raskauttavan seikan, oli se sitten otettu sellaisena huomioon aiemmissa asioissa tai ei (riidanalaisen päätöksen 313 perustelukappale).

24 Siltä osin kuin kysymys on yhteistyötiedonannon soveltamisesta, komissio myönsi B kohdan nojalla 100 prosentin alennuksen Clariantille määrätystä sakosta, koska tämä oli ensimmäinen kartellin jäsen, joka toimitti sille todisteita kartellin olemassaolosta, toiminnasta, kestosta ja täytäntöönpanosta. Komissio katsoi, että Clariant GmbH ilmoitti sille salaisesta kartellista ajankohtana, jolloin se ei ollut vielä aloittanut tutkimusta eikä sen käytettävissä myöskään ollut riittäviä tietoja selvityksen hankkimiseksi kyseisestä kartellista (riidanalaisen päätöksen 328–332 perustelukappale).

25 Komissio katsoi, että Atofinan sakkoa voitiin alentaa huomattavasti, toisin sanoen 40 prosenttia, koska se oli toinen yritys, joka toimitti komissiolle ennen väitetiedoksiantoa tietoja ja todisteita, jotka auttoivat osoittamaan kartellin olemassaolon, ja koska se ei kiistänyt niiden tosiseikkojen paikkansapitävyyttä, joihin komissio tukeutui kartellin olemassaolon osoittamiseksi väitetiedoksiannossaan (riidanalaisen päätöksen 337, 338 ja 340 perustelukappale).

26 Komissio totesi, että Akzo Nobel -konserni oli kolmas yritys, joka toimitti sille ennen väitetiedoksiantoa tietoja ja todisteita, jotka vahvistivat kartellin olemassaolon MCAA-alalla eikä se kiistänyt tosiseikkoja, joihin komissio tukeutui kartellin olemassaolon osoittamiseksi väitetiedoksiannossaan. Tämän vuoksi komissio katsoi, että Akzo Nobel -konserni täytti yhteistyötiedonannon D kohdan 2 alakohdan ensimmäisessä ja toisessa luetelmakohdassa esitetyt edellytykset ja että se saattoi näin ollen saada 25 prosentin

alennuksen sakosta, joka sille olisi määrätty, jos se ei olisi tehnyt yhteistyötä komission kanssa (riidanalaisen päätöksen 342–346 perustelukappale).

27 Komissio ei sitä vastoin hyväksynyt Hoechstin väitteitä, joiden mukaan se oli estynyt esittämästä yhteistyötiedonantoon perustuvaa pyyntöä, koska se oli myynyt MCAA-toimintansa Clariant AG:lle ennen menettelyn aloittamista vuonna 1999 ja että tämän lisäksi Clariant GmbH:n tätä koskeva pyyntö kattoi myös sen. Komissio katsoi, että Hoechstilla oli ollut tilaisuus esittää tällainen pyyntö ajankohtana, jolloin se vielä omisti MCAA-toimintansa ja että Clariant GmbH:n esittämä pyyntö ei voinut kattaa Hoechstia, koska MCAA:n kaupallinen yksikkö kuului ensin Hoechstille ja sitten Clariant AG:lle, jotka ovat kaksi erillistä oikeushenkilöä (riidanalaisen päätöksen 325 ja 326 perustelukappale).

28 Komissio toteaa riidanalaisen päätöksen 1 artiklassa seuraavaa:

”Seuraavat yritykset rikkoivat perustamissopimuksen 81 artiklaa siirtelemällä myyntimääräkiintiöitä ja asiakkaita, sopimalla yhteisistä hinnankorotuksista, sopimalla korvausjärjestelmästä, vaihtamalla myyntimäärä- ja hintatietoja sekä osallistumalla säännöllisiin kokouksiin ja muuhun yhteydenpitoon edellä mainittujen rajoittavien toimien sopimiseksi ja toteuttamiseksi. Seuraavat yritykset ovat toiminnallaan syyllistyneet myös ETA-sopimuksen 53 artiklan 1 kohdan rikkomiseen 1 päivästä tammikuuta 1994 alkaen, jolloin ETA-sopimus tuli voimaan.

– –

– –

c) Hoechst – – 1 päivän tammikuuta 1984 ja 31 päivän kesäkuuta 1997 välisenä aikana;

– –

e) Clariant AG, Clariant GmbH: 1 päivän heinäkuuta 1997 ja 7 päivän toukokuuta 1999 välisenä aikana.”

29 Sakkojen määrät vahvistetaan seuraavasti riidanalaisen päätöksen 2 artiklassa:

”a) Akzo Nobel Chemicals – –, Akzo Nobel Nederland – –, Akzo Nobel NV, Akzo Nobel Functional Chemicals – –, Akzo Nobel Base Chemicals – –, Eka Chemicals – – ja Akzo Nobel AB:

84,38 miljoonaa euroa;

b) Hoechst – –:

74,03 miljoonaa euroa;

c) Elf Aquitaine – – ja Arkema – – (entinen Atofina – –), yhteisvastuullisesti:

45,00 miljoonaa euroa;

d) Arkema – – (entinen Atofina – –):

13,50 miljoonaa euroa;

e) Clariant AG ja Clariant GmbH, yhteisvastuullisesti:

0 euroa.

– –”

30 Riidanalaisen päätöksen 3 artiklassa säädetään seuraavaa:

”Edellä 1 artiklassa lueteltujen yritysten on lopetettava heti tässä artiklassa mainittu rikkominen, jos näin ei ole vielä tehty.

Yritysten on pidättäydyttävä vastedes harjoittamasta 1 artiklassa todetun rikkomisen kaltaista toimintaa ja toteuttamasta toimenpiteitä, joilla on samanlaisia tai vastaavia tavoitteita tai vaikutuksia.”

Oikeudenkäynti ja asianosaisten vaatimukset

31 Kantaja nosti tämän kanteen kirjaamoon 25.4.2005 jättämällään kannekirjelmällä.

32 Kun ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen jaostojen kokoonpanoa muutettiin, esittelevä tuomari määrättiin seitsemänteen jaostoon, jonka käsiteltäväksi esillä oleva asia tämän vuoksi siirrettiin.

33 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin (seitsemäs jaosto) päätti esittelevän tuomarin kertomuksen perusteella aloittaa suullisen käsittelyn.

34 Asianosaisten lausumat ja vastaukset ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen esittämiin suullisiin kysymyksiin kuultiin 18.6.2008 pidetyssä istunnossa.

35 Kantaja vaatii, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin

– kumoaa riidanalaisen päätöksen 2 ja 3 artiklan

– toissijaisesti alentaa sakon määrää

– velvoittaa komission korvaamaan oikeudenkäyntikulut.

36 Komissio vaatii, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin

– hylkää kanteen

– velvoittaa kantajan korvaamaan oikeudenkäyntikulut.

Oikeudellinen arviointi

37 Kantaja esittää kanteensa tueksi seitsemän kanneperustetta. Ensimmäisen perusteen mukaan kantaja ei ole vastuussa seuraamuksiin johtaneesta kartellista, koska se oli myynyt MCAA-toimintansa, toisen perusteen mukaan määrätty sakko on lainvastainen, kolmannen perusteen mukaan yhteistyötiedonanto on jätetty huomioon ottamatta, neljännen perusteen mukaan sakon perusmäärän laskennassa on tehty arviointivirhe, viidennen perusteen mukaan sakkoa on perusteettomasti korotettu rikkomisen uusimisen perustella, kuudennen perusteen mukaan on tehty menettelyllisiä virheitä ja seitsemännen perusteen mukaan riidanalaisen päätöksen 3 artiklassa oleva määräys pidättäytyä kilpailusääntöjen rikkomisesta on lainvastainen.

Ensimmäinen kanneperuste, jonka mukaan kantaja ei ole vastuussa seuraamuksiin johtaneesta rikkomisesta, koska se on myynyt MCAA-toimintansa

Asianosaisten lausumat

38 Kantaja väittää, että se ei ole enää vastuussa MCAA-toimialan osalta tehdyistä rikkomisista, koska vastuu näistä rikkomisista siirtyi rajoituksetta Virteon GmbH:lle, kun tämä toimiala jaettiin osiin ja myytiin. Niinpä se toteaa, että MCAA-toimiala purettiin oikeudellisesti ja myytiin 30.5.1997 kokonaan omistetulle tytäryhtiölle Virteonille samalla kun neljä muuta suurta erityiskemikaaleihin liittyvää toiminta-aluetta. Virteon jatkoi siis toiminnan harjoittamista itsenäisenä yrityksenä samoilla edellytyksillä. Näin ollen se otti kantajan paikan sekä oikeudellisella että taloudellisella tasolla. Se, että Clariant AG osti Virteonin, ei muuta millään tavoin Virteonin, josta tuli Clariant GmbH, vastuuta. Omistussuhteiden muuttumisella sen johdosta, että Clariant AG osti Virteonin, ei ollut mitään vaikutusta tämän yhtiön vastuuseen, koska yrityksen taloudellinen identiteetti ja näin ollen sen jatkuvuus säilytettiin. Virteon, josta tuli Clariant GmbH, jatkoi siis olemassaoloaan konsernissa siten, että sen oikeushenkilöllisyys pysyi samana ja ilman minkäänlaista oikeudellista tai taloudellista keskeytystä.

39 Kantajan mukaan silloin, kun yritys siirtyy kokonaisuutena siten, että uusi oikeussubjekti korvaa edeltäjänsä ja jatkaa olemassa olevaa toimintaa, taloudellisen jatkuvuuden periaate merkitsee, että samalla siirtyy luovutetun yrityksen vastuu kartellista. Vastuuta määritettäessä on siis ”seurattava yrityksen jälkiä sen taloudellisessa eikä oikeudellisessa todellisuudessa”. Käsiteltävänä olevassa asiassa MCAA-toiminnan purkamisen ja myynnin jälkeen Virteon ja tämän jälkeen Clariant GmbH – mutta ei Hoechst – olivat kartelleja koskevan lainsäädännön rikkomisesta vastuussa olevat oikeussubjektit.

40 Kantaja huomauttaa myös, että se, että Clariant jatkoi osallistumista olemassa oleviin sopimuksiin, oli osoitus yrityksen jatkuvuudesta.

41 Yhteisöjen tuomioistuimen asiassa C-49/92 P, komissio vastaan Anic Partecipazioni, 8.7.1999 antaman tuomion (Kok., s. I-4125) perusteella, jonka komissio mainitsee, ei voida tehdä muita päätelmiä. Kysymyksessä olevan tuomion mukaan periaate, jonka mukaan yritysjohtajan voidaan katsoa olevan vastuussa huolimatta yrityksen toiminnan myynnistä koskee vain yrityksen myyntiä kolmannelle eikä konserniin kuuluvalle oikeussubjektille, kuten käsiteltävänä olevassa tapauksessa. Tältä osin kantaja täsmensi istunnossa, että yhteisöjen tuomioistuin vahvisti eräässä äskettäin antamassaan tuomiossa (asia C-280/06, ETI ym., tuomio 11.12.2007, Kok., s. I-10893), että taloudellisen jatkuvuuden kriteeriä tulee soveltaa siihen rakenteelliseen yhteyteen nähden, joka siirtohetkellä vallitsi rikkomiseen syyllistyneen yksikön ja sen taloudellisen seuraajan välillä.

42 Se huomauttaa myös, että vastuun siirto ilmenee luovutussopimuksesta, jossa sopimuspuolet toteavat nimenomaisesti, että Virteon vapauttaa kantajan vastuusta konsernissa. Kantajan mukaan oikeuskäytännöstä ilmenee, että tällainen vastuun ottaminen konsernissa on otettava huomioon sakkoa kohdistettaessa.

43 Komission väitteeseen siitä, että kantaja pyrki välttämään vastuunsa luovuttaessaan MCAA-toimintansa, kantaja vastaa, että konsernin uudelleenjärjestelyä oli toteutettu vaiheittain vuodesta 1996 lähtien ja että se oli prosessi, johon tiettyjen toiminnan alojen erityispiirteet eivät olleet vaikuttaneet tai ne eivät olleet sen perusteena. Uudelleenjärjestely koostui kaikkien niiden toimintojen ulkoistamisesta, jotka eivät liittyneet lääketeollisuuden tai maatalouden toiminta-aloihin.

44 Kantajan mukaan oikeuskäytäntö ja komission päätöskäytäntö vahvistavat kantajan kannan. Se, että komissiolla pitäisi olla harkintavaltaa sakon adressaattien määrittämisessä, loukkaisi periaatetta, jonka mukaan hallintoa sitovat sen omat päätökset; tämä periaate on ilmaistu Nizzassa 7.12.2000 julistetun Euroopan unionin perusoikeuskirjan (EYVL C 364, s. 1) johdannossa ja 20 artiklassa.

45 Kantaja lisäsi istunnossa, että toisin kuin komissio väittää, komissiolla ei ole harkintavaltaa määrittää, ketkä ovat tekijöinä EY 81 artiklan rikkomisessa, koska viimeksi mainitut määräytyvät täsmällisten oikeussäännösten perusteella.

46 Kantaja väittää myös, että kun sillä oli MCAA-toimiala, toimialalla oli itsenäinen organisaatio ja toiminta ja että se oli yksin vastuussa tuloksistaan. Lisäksi kyseisen toimialan ulkopuolella sillä ei ollut mitään tietoa rikkomisesta, minkä lisäksi rikkomiseen osallistuneiden MCAA-toimialan työntekijöiden menettely oli lisäksi Hoechst-konsernin toimintaperiaatteiden vastaista, koska konserni edisti kilpailulainsäädännön noudattamista.

47 Komissio vastaa pääasiallisesti, ettei voida hyväksyä kantajan väitettä siitä, että sen MCAA-toiminnan uudelleenjärjestely olisi kokonaan vapauttanut sen kaikesta vastuusta. Jos kantajan tulkinta olisi oikea, se tarjoaisi suurille yrityksille helpon keinon välttää kartellin oikeudelliset seuraukset tai ainakin minimoida sen paljastumiseen liittyvät kaupalliset riskit.

48 Se huomauttaa myös, että kantajan kanneperuste koskee tosiasiallisesti vain kesäkuuta 1997 kaikkiaan 149 rikkomiskuukaudesta ja että näissä olosuhteissa riidanalaisen päätöksen kumoaminen vain yhden kuukauden vuoksi ei ole perusteltua.

49 Komissio katsoo tältä osin, että se saattoi vakiintuneen oikeuskäytännön perusteella olettaa, että kokonaan emoyhtiönsä omistuksessa oleva tytäryhtiö, jollainen Virteon oli käsiteltävänä olevassa asiassa 30.5.1997 ja 30.6.1997 välisen ajan, noudatti pääasiallisesti emoyhtiönsä antamia ohjeita, eikä sen ollut tarpeen tutkia, oliko emoyhtiö tosiasiallisesti käyttänyt valtaansa. Hoechstin olisi siis pitänyt osoittaa, että sen entinen tytäryhtiö oli tosiasiallisesti itsenäisesti päättänyt käyttäytymisestään markkinoilla kesäkuussa 1997, mitä se ei ole tehnyt.

Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen arviointi asiasta

50 On palautettava mieleen, että vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan luonnollinen henkilö tai oikeushenkilö, joka johti asianomaista yritystä aikana, jolloin yhteisön kilpailusääntöjä rikottiin, vastaa lähtökohtaisesti kilpailusääntöjen rikkomisesta, vaikka kilpailusääntöjen rikkomisesta tehdyn langettavan päätöksen tekemispäivänä yrityksen toiminta on toisen henkilön vastuulla (asia C-286/98 P, Stora Kopparbergs Bergslags v. komissio, tuomio 16.11.2000, Kok., s. I-9925, 37 kohta; asia C-279/98 P, Cascades v. komissio, tuomio 16.11.2000, Kok., s. I-9693, 78 kohta ja asia T-9/99, HFB ym. v. komissio, tuomio 20.3.2002, Kok., s. II-1487, 103 kohta).

51 Kilpailusääntöjen tehokas täytäntöönpano voi kuitenkin edellyttää, että kartellia ei poikkeuksellisesti lueta kartelliin osallistuneen yrityksen alkuperäisen vaan uuden toiminnan harjoittajan syyksi tilanteessa, jossa viimeksi mainittua voidaan tosiasiallisesti pitää alkuperäisen toiminnan harjoittajan seuraajana, eli kun hän siis jatkaa kartelliin osallistuneen yrityksen toiminnan harjoittamista (ks. vastaavasti julkisasiamies Kokottin edellä mainitussa asiassa ETI ym. antaman ratkaisuehdotuksen 75 ja 76 kohta). Jos seuraamus olisi mahdollista määrätä ainoastaan sellaiselle yksikölle, joka on syyllistynyt rikkomiseen, yritykset voisivat välttää seuraamukset jo pelkästään muuttamalla identiteettiään uudelleenjärjestelyillä, luovutuksilla tai muilla oikeudellisilla tai organisatorisilla muutoksilla (ks. vastaavasti em. asia ETI ym., tuomion 41 kohta).

52 Niinpä yhteisöjen tuomioistuin on katsonut, että ns. taloudellisen jatkuvuuden kriteeriä voidaan soveltaa ainoastaan siinä tapauksessa, että yrityksen toiminnasta vastuussa oleva oikeushenkilö on oikeudellisesti lakannut olemasta kilpailusääntöjen rikkomisen jälkeen (em. asia komissio v. Anic Partecipazioni, tuomion 145 kohta ja em. asia HFB v. komissio, tuomion 104 kohta) tai yrityksen sisäisen uudelleenjärjestelyn tapauksessa, kun alkuperäinen toiminnan harjoittaja ei välttämättä lakkaa oikeudellisesti olemasta mutta ei enää harjoita taloudellista toimintaa asianomaisilla markkinoilla ja kun otetaan huomioon yrityksen alkuperäisen toiminnan harjoittajan ja uuden toiminnan harjoittajan rakenteellinen yhteys (ks. vastaavasti yhdistetyt asiat C-104/00 P, C-205/00 P, C-211/00 P, C-213/00 P, C-217/00 P ja C-219/00 P, Aalborg Portland ym. v. komissio, tuomio 7.1.2004, Kok., s. I-123, 359 kohta ja em. asia ETI ym., tuomion 41 kohta).

53 Käsiteltävänä olevassa asiassa riidanalaisesta päätöksestä ja kantajan väitetiedoksiannosta esittämistä huomautuksista ilmenee, että Hoechst valmisti itse MCAA:ta kemiallisen osastonsa välityksin 30.5.1997 saakka. Tämä osasto, samoin kuin muita osastoja, siirrettiin Hoechstin kokonaan omistamalle tytäryhtiölle Virteonille 30.5.1997. Hoechstin myydessä 30.6.1997 kaikki Virteonin osakkeet se luovutti kaikki MCAA-toimintansa Clariant AG:lle.

54 Siltä osin kuin ensiksi on kysymys kantajan vastuusta sillä perusteella, että se osallistui kartelliin 30.5.1997 saakka kestäneen ajanjakson ajan, kantaja tyytyy vain toteamaan, että MCAA-toimialalla oli itsenäinen organisaatio ja että se toimi itsenäisesti ja että kantaja ei ollut tietoinen rikkomisesta. Se toteaa myös, että rikkomiseen osallistuneiden työntekijöiden menettely ei ollut yhdenmukainen konsernin toimintaperiaatteen kanssa, jonka mukaan kilpailulainsäädäntöä pyrittiin noudattamaan.

55 On kuitenkin todettava, että siihen saakka, kunnes kantaja 30.5.1997 siirsi kemian kyseisen toimialansa Virteonille, se oli MCAA-toimialansa harjoittamisesta ja kysymyksessä olevaan rikkomiseen syyllistyneistä työntekijöistä välittömästi vastuussa oleva oikeushenkilö. Näissä olosuhteissa kantajalla katsottiin olleen tieto heidän toimistaan eikä se voinut vedota sisäisen organisaationsa huonoon toimintaan (ks. vastaavasti asia T-12/90, Bayer v. komissio, tuomio 29.5.1991, Kok., s. II-219, 35 kohta). Näin ollen kantajan syyksi on luettava sen MCAA-toimialan työntekijöiden rikkomista merkitsevät toimet.

56 On myös syytä palauttaa mieleen, että komission kilpailulainsäädännön alalla tekemien päätösten soveltamiseksi ja täytäntöönpanemiseksi on tarpeen yksilöidä sellainen kokonaisuus, joka on oikeushenkilö ja jolle päätös osoitetaan (ks. vastaavasti yhdistetyt asiat T-305/94–T-307/94, T-313/94–T-316/94, T-318/94, T-325/94, T-328/94, T-329/94 ja T-335/94, Limburgse Vinyl Maatschappij ym. v. komissio, tuomio 20.4.1999, Kok., s. II-931, 978 kohta). Komissio on siis oikein katsonut, että vastuussa MCAA-toimialalla tehdystä rikkomisesta on kantaja, joka tosiasiallisesti oli tästä toiminnasta vastaava oikeushenkilö.

57 Siltä osin kuin sitten on kyse 30.5. ja 30.6.1997 välisestä ajanjaksosta, kantaja tyytyy vain toteamaan, että tämän ajanjakson kuluessa MCAA-toimiala ja muita toimialoja siirrettiin Hoechstin kokonaan omistamalle tytäryhtiölle Virteonille ennen kuin se myytiin Clariant AG:lle 30.6.1997.

58 Tältä osin on todettava, että komissio otti tämän ajanjakson huomioon, kun se nojautui riidanalaisen päätöksen 217–219 perustelukappaleessa EY 81 artiklassa ja ETA-sopimuksen 53 artiklassa tarkoitettuun yrityksen käsitteeseen. Tähän käsitteeseen nähden, joka on kaiken sen yhteisön oikeuskäytännön taustalla, joka koskee rikkomisia koskevan vastuun kohdentamista yhden ja saman yrityksen muodostaviin yksikköihin, komissio on oikein lukenut rikkomisen Hoechstin syyksi 30.5. ja 30.6.1997 väliseltä ajanjaksolta. EY 81 artiklassa tarkoitetun yrityksen käsite sisältää nimittäin taloudelliset yksiköt, joista kullakin on erillinen organisaatio, joka muodostuu henkilöistä sekä aineellisista ja aineettomista tekijöistä ja jolla pyritään pysyvästi tiettyyn taloudelliseen päämäärään; organisaatio, joka voi myötävaikuttaa tämän määräyksen rikkomiseen (ks. vastaavasti asia T-11/89, Shell v. komissio, tuomio 10.3.1992, Kok., s. II-757, 311 kohta ja em. asia HFB ym. v. komissio, tuomion 54 kohta).

59 Erityistapauksessa, jossa emoyhtiö omistaa kokonaan tytäryhtiönsä, joka on syyllistynyt rikkomiseen, on olemassa kumottavissa oleva olettama, jonka mukaan kyseisellä emoyhtiöllä on ratkaiseva vaikutus tytäryhtiönsä käyttäytymiseen (ks. vastaavasti asia 107/82, AEG Telefunken v. komissio, tuomio 25.10.1983, Kok., s. 3151, 50 kohta ja em. yhdistetyt asiat Limburgse Vinyl Maatschappij ym. v. komissio, tuomion 961 ja 984 kohta), ja ne muodostavat siis yhden ainoan EY 81 artiklassa tarkoitetun yrityksen (yhdistetyt asiat T-71/03, T-74/03, T-87/03 ja T-91/03, Tokai Carbon ym. v. komissio, tuomio 15.6.2005, 59 kohta, ei julkaistu oikeustapauskokoelmassa). Näin ollen emoyhtiön, joka riitauttaa yhteisöjen tuomioistuimissa komission päätöksen sakon määräämisestä sille sen tytäryhtiön käyttäytymisestä, on kumottava tämä olettama esittämällä todisteita, joilla voidaan osoittaa tämän jälkimmäisen itsenäisyys (asia T-314/01, Avebe v. komissio, tuomio 27.9.2006, Kok., s. II-3085, 136 kohta; ks. myös vastaavasti em. asia Stora Kopparbergs Bergslags v. komissio, tuomion 29 kohta).

60 Käsiteltävänä olevassa asiassa on todettava, että Virteon oli 30.5. ja 30.6.1997 välisenä ajanjaksona Hoechstin kokonaan omistama tytäryhtiö. Koska Hoechst, kuten kantajan väitetiedoksiantoon antamassa vastauksessa todetaan, myi Virteonin Clariant AG:lle siten, että myynnistä sovittiin lopullisesti 17.6.1997 päivätyllä sopimuksella ja se toteutettiin osakkeiden siirrolla 30.6.1997, MCAA-toimialan siirtäminen tytäryhtiölle oli selvästi osa tavoitteena ollutta tämän tytäryhtiön osakkeiden myyntiä kolmannelle. Näissä olosuhteissa on pidettävä näytettynä, että kantaja ei ole kumonnut olettamaa siitä, että emoyhtiöllä oli ratkaiseva vaikutus kokonaan omistamansa tytäryhtiön käyttäytymiseen (em. asia AEG-Telefunken v. komissio, tuomion 50 kohta ja em. yhdistetyt asiat Tokai Carbon ym. v. komissio, tuomio 15.6.2005, 59 kohta), osoittamalla tytäryhtiönsä Virteon GmbH:n itsenäisyyden.

61 On hylättävä myös kantajan väite siitä, että se, että se siirsi MCAA:n taloudellisen yksikön toiselle yritykselle, merkitsi myös sitä, että vastuu kilpailunvastaisista toimista siirtyi uudelle toiminnan harjoittajalle. Kun otetaan huomioon edellä 50 kohdassa mainittu oikeuskäytäntö, kantaja eli oikeushenkilö, joka johti kyseistä yritystä aikana, jolloin yhteisön kilpailusääntöjä on rikottu, vastaa kilpailusääntöjen rikkomisesta, vaikka kilpailusääntöjen rikkomisesta tehdyn langettavan päätöksen tekemispäivänä yrityksen toiminta oli Clariant AG:n vastuulla. Taloudellisen jatkuvuuden periaate ei voi asettaa kyseenalaiseksi henkilökohtaisen vastuun periaatetta käsiteltävänä olevan kaltaisessa tapauksessa, jossa kartelliin osallistunut yritys luovuttaa osan toiminnastaan riippumattomalle kolmannelle osapuolelle eikä alkuperäisen ja uuden toiminnan harjoittajan välillä ole rakenteellista yhteyttä (ks. vastaavasti julkisasiamies Kokottin em. asiassa ETI ym. antama ratkaisuehdotus, 82 kohta).

62 Toisin kuin kantaja väittää, se ei ole sellaisessa poikkeuksellisessa tilanteessa, jossa yhteisöjen tuomioistuin on voinut katsoa, että taloudellisen jatkuvuuden kriteeriä on ollut aihetta käyttää siten, että kyseisen toiminnan uuden harjoittajan on katsottu olevan vastuussa alkuperäisen toiminnan harjoittajan kilpailunvastaisesta menettelystä. Vaikka MCAA-toimiala siirrettiin ensin konsernin piirissä Hoechstin tytäryhtiö Virteonille ja luovutettiin sitten Clariant AG:lle, Hoechst on jatkanut olemassaoloaan erillisenä oikeushenkilönä rikkomisen suorittamisen jälkeen (ks. vastaavasti yhdistetyt asiat C-65/02 P ja C-73/02 P, ThyssenKrupp v. komissio, tuomio 14.7.2005, Kok., s. I-6773, 88 kohta).

63 Lisäksi toisin kuin kantaja väittää, se ei voi vedota oikeuskäytäntöön, jonka mukaan silloin, kun oikeudellinen yksikkö siirtää taloudellisen toimintansa tai osan siitä toiselle, vastuu rikkomisesta, johon alkuperäinen toiminnan harjoittaja on kyseisen toiminnan yhteydessä syyllistynyt, voidaan kohdistaa uuteen toiminnan harjoittajaan, jos tämä kilpailusääntöjen soveltamisen kannalta muodostaa yhdessä alkuperäisen toiminnan harjoittajan kanssa yhdessä kilpailusäännöissä tarkoitetun yksikön, ja näin on, vaikka alkuperäinen toiminnan harjoittaja olisi yhä olemassa oikeudellisena yksikkönä (em. asia ETI ym., tuomion 48 kohta). On nimittäin todettava, että sen jälkeen kun Virteon luovutettiin Clariant AG:lle 30.6.1997, Clariant AG:n ja Hoechstin, jotka ovat kaksi erillistä EY 81 artiklassa tarkoitettua yritystä, välillä ei ole mitään rakenteellista eikä organisatorista yhteyttä, ja niiden ainoa taloudellinen yhteys on se, että ensimmäinen osti Virteonin koko osakekannan ja näin ollen Hoechstin MCAA-toimialan toiminnat.

64 Joka tapauksessa rikkomisen, johon entinen toiminnan harjoittaja on syyllistynyt, lukeminen uuden toiminnan harjoittajan syyksi on oikeuskäytännössä tietyissä olosuhteissa komissiolle annettava mahdollisuus mutta ei velvollisuus, ja näin on erityisesti tapauksissa, joissa, kuten käsiteltävänä olevassa asiassa, rikkomiseen syyllistynyt alkuperäinen toiminnan harjoittaja on edelleen oikeudellisesti ja taloudellisesti olemassa (em. asiassa ETI ym. annetun tuomion 40 kohdassa tarkoitetulla tavalla). Lisäksi käsiteltävänä olevassa tapauksessa ei ole vaaraa siitä, että rikkomiseen syyllistynyt yritys välttäisi seuraamukset, mitä vastaan pyritään vaikuttamaan taloudellisen jatkuvuuden periaatteella (ks. edellä 51 kohta), koska Hoechst on edelleen sekä oikeudellisesti että taloudellisesti olemassa.

65 Kantaja ei voi myöskään vedota siihen, että sen vastuu siirtyi Virteonin kanssa tehdyllä luovutussopimuksella. Yhtäältä komissioon nähden ei voida vedota tällaiseen sopimukseen yhteisön kilpailulainsäädännön perusteella määrättävien seuraamusten välttämiseksi siltä osin kuin sen tarkoituksena on jakaa vastuu kartelliin osallistuneiden yhtiöiden välillä. Toisaalta käsiteltävänä olevassa tapauksessa vastuun siirtämisellä, joka väitettiin toteutetun luovutussopimuksella, ei ole vaikutusta kantajan vastuun määrittämisen kannalta, koska sopimus tehtiin Hoechstin ja sen tytäryhtiön välillä, jonka se omisti kokonaan, minkä vuoksi viimeksi mainitun rikkomista tarkoittava menettely voidaan lukea Hoechstin syyksi emoyhtiönä. Joka tapauksessa toisin kuin yhdistetyissä asioissa T-45/98 ja T-47/98, Krupp Thyssen Stainless ja Acciai speciali Terni vastaan komissio, 13.12.2001 annettuun tuomioon (Kok., s. II-3757, 62 kohta) johtaneessa asiassa, johon kantaja vetoaa ja jossa ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin katsoi, että komissiolla oli poikkeuksellisesti oikeus lukea yhtiön syyksi sen edeltäjän rikkomista merkitsevä menettely, asiakirja-aineistosta ei ilmene, että

Clariant AG olisi suostunut siihen, että sen katsotaan olevan vastuussa Hoechstin toimista ennen sen MCAA-toimialan siirtämistä.

66 Tästä seuraa, että ei voida hyväksyä kantajan väitettä, jonka mukaan vastuu sen MCAA-toimialan kilpailunvastaisista menettelyistä siirtyi, kun toimiala myytiin Clariant AG:lle.

67 Koska komissio on siis oikein katsonut Hoechstin olevan vastuussa 1.6.1984 ja 30.6.1997 välisenä aikana tehdystä rikkomisesta, ensimmäinen kanneperuste on hylättävä perusteettomana.

Toinen kanneperuste, jonka mukaan määrätty sakko on lainvastainen

Asianosaisten lausumat

68 Kantaja väittää, että määrätty sakko on lainvastainen, koska Virteonin, josta tuli Clariant GmbH, uusi emoyhtiö vapautettiin kokonaan sakosta ja se itse entisenä emoyhtiönä ei saanut tällaista vapautusta. Komissio on tällä tavoin loukannut yhdenvertaisen kohtelun periaatetta, joka vahvistetaan perusoikeuskirjan 20 artiklassa, ja yhteistyötiedonannon tarkoitusta ja tavoitetta.

69 Kantaja katsoo, että koska Hoechstin MCAA-toiminta, joka sitten luovutettiin Virteonille, josta tuli Clariant GmbH ennen kuin sitä alkoi harjoittaa Clariant AG, oli taloudellinen kokonaisuus, Clariant GmbH:n esittämä sakosta vapauttamista pyyntö liittyi kaikkiin oikeushenkilöihin, jotka sisältyivät ”yritykseen Hoechst/Virteon/Clariant”. Tätä tukee se, että komissio (riidanalaisen päätöksen 332 perustelukappale)

ulotti Clariant GmbH:lle myönnetyn sakosta vapauttamisen koskemaan sen emoyhtiötä Clariant AG:ta sen yhteyden perusteella, joka vallitsi viimeksi mainitun ja Virteonin välillä, josta tuli Clariant GmbH, ja Virteonin ja Clariant GmBHn välillä, ja komission päätöskäytäntö. Koska komissio ei katsonut kantajan kuuluvan samaan taloudelliseen kokonaisuuteen kuin Clariant GmbH ja Clariant AG, se loukkasi EY 81 artiklassa tarkoitettua yrityksen käsitettä, sellaisena kuin se on määritelty oikeuskäytännössä.

70 Kantaja huomauttaa myös, että kartellin toteuttivat samalla tavoin samat henkilöt jatkuvasti koko rikkomisen keston ajan ja että näin ollen Clariant GmbH:n sakosta vapauttamista koskeva pyyntö ei koskenut vain Virteonin ostamisen jälkeistä aikaa. Seikat, joihin Clariant GmbH vetosi vapautusta koskevan pyyntönsä perusteeksi, koskivat myös koko rikkomisajanjaksoa. Kun otetaan huomioon toimitetut tiedot, olisi kantajan tekemänsä yhteistyön perusteella siis pitänyt saada osakseen suotuisa kohtelu. Vapauttamista koskeva pyyntö oli kaiken lisäksi esitetty toimialan nimissä.

71 Kantaja täsmentää, että se ei kyennyt toimittamaan omaa vapautusta koskevaa pyyntöään ennen vuoden 1997 toista vuosipuoliskoa, koska se ei ollut tietoinen rikkomisesta tätä ennen. Se ei myöskään kyennyt tekemään pyyntöä tämän jälkeen, koska se oli luovuttanut kaikki MCAA-omaisuuseränsä Clariant AG:lle 30.7.1997.

72 Kantaja toteaa lopuksi, että jos yhteistyötiedonantoon perustuva vapautus ei ulotu myös ajanjaksoon, jolloin Hoechst omisti MCAA-toiminnan, yhteistyötiedonanto tulee tarkoituksettomaksi, koska rikkomiseen syyllistynyt, toisin sanoen MCAA:n taloudellinen kokonaisuus, oli tehnyt yhteistyötä komission kanssa ja paljastanut rikkomisen.

73 Komissio vaatii, että tämä kanneperuste hylätään.

Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen arviointi asiasta

74 On todettava aivan ensiksi, että kuten ensimmäisen kanneperusteen, jossa väitettiin, että Hoechstin syyksi oli lainvastaisesti luettu sen MCAA-toimintojen yhteydessä tehdyt rikkomiset (ks. edellä 53–60 kohta), tutkimisen yhteydessä todettiin, kantajan vastuun 1.1.1984 ja 30.6.1997 väliseltä ajanjaksolta ei voida katsoa siirtyneen Clariant AG:lle siitä lukien, jolloin viimeksi mainittu ryhtyi jatkamaan Hoechstin MCAA-toimintoja 30.6.1997.

75 Sen vuoksi, että ei voida hyväksyä kantajan väitettä, jonka mukaan Hoechstin MCAA-toiminta, joka sitten siirrettiin Clariant AG:lle, oli itsenäinen taloudellinen kokonaisuus, Clariant GmbH:n 6.12.1999 yhteistyötiedonannon perusteella toimittama kirje (jäljempänä vapautusta koskeva kirje) ei koskenut yhtiötä, jonka hallussa MCAA-toiminta oli aikaisemmin, toisin sanoen Hoechstia. On korostettava, että Hoechst ja Clariant AG ovat kaksi yhtiötä, joilla on eri oikeushenkilöllisyys ja jotka ovat osallistuneet peräkkäin MCAA:ta koskevaan kartelliin ja jotka ovat kaksi erillistä EY 81 artiklassa tarkoitettua yritystä (ks. edellä 63 kohta). Clariant GmbH:n yhteistyötiedonannon perusteella esittämästä pyynnöstä voi siis olla etua vain yritykselle, jonka osa viimeksi mainittu oli, eikä Hoechstille.

76 Tätä päätelmää ei voi horjuttaa kantajan väite, jonka mukaan vapautusta koskevan kirjeen sanamuodosta ilmenee, että kirje viittaa ajanjaksoon, jolloin kantaja toimi MCAA:n markkinoilla. Yhteistyötiedonannon B-kohdan mukaan, joka koskee sakkojen määräämättä jättämistä tai sakkojen määrän hyvin huomattavaa alentamista, voidaan yrityksen, joka täyttää kyseisessä kohdassa tarkistetut edellytykset, sakkoa alentaa tai sakko voidaan jättää kokonaan määräämättä. Kuten edellä 75 kohdassa on todettu, kirjettä ei kuitenkaan ole laatinut Hoechst vaan Clariant GmbH, joka oli tuolloin osa Clariant-yritystä. On riidatonta, että Hoechstilla ei enää kirjeen lähettämisen ajankohtana ollut mitään määräysvaltaa siihen yhtiöön nähden, joka ilmoitti kartellista. Näin ollen ja riippumatta siitä, että kirjeessä viitataan ajankohtaan, jolloin Hoechst toimi MCAA:n markkinoilla, Clariant GmbH ei voi tällä toimenpiteellä

sitoa Hoechstia eikä saada aikaan sitä, että Hoechst voisi saada osakseen yhteistyötiedonannon mukaista suopeaa kohtelua.

77 On hylättävä myös kantajan väite siitä, että se ei itse kyennyt jättämään pyyntöä yhteistyötiedonannon perusteella sen ajanjakson kuluessa, jolloin MCAA-toiminta oli sen määräysvallassa. Kantaja ei itse asiassa ole esittänyt mitään todisteita väitteensä tueksi ja joka tapauksessa se ei ole näyttänyt toteen, että MCAA-toiminta, jota ei ollut siirretty tytäryhtiölle ennen 30.5.1997, olisi ollut itsenäistä eikä sen vastuulla.

78 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin katsoo komission tavoin myös, että riidanalaisella päätöksellä ei millään tavoin kyseenalaisteta yhteistyötiedonannon tarkoitusta ja päämäärää. Koska Clariant AG ja sen tytäryhtiö Clariant GmbH muodostavat taloudellisen kokonaisuuden, ne voivat sen vuoksi, että ne muodostavat yhden yrityksen, saada osakseen yhteistyötiedonannossa säädettyjä etuja, eikä tiedonannon päämäärä vaarannu. Kantajan tilanne ei ole tällainen, kun otetaan huomioon, että sillä ei ole yhteyksiä vapautusta koskevan kirjeen laatijaan eli Clariant GmbH:hon.

79 Sen väitteen osalta, jonka mukaan komissio olisi loukannut yhdenvertaisen kohtelun periaatetta, on palautettava mieleen, että tätä periaatetta loukataan ainoastaan, jos toisiinsa rinnastettavia tilanteita kohdellaan eri tavalla tai jos erilaisia tilanteita kohdellaan samalla tavalla, ellei tällainen kohtelu ole objektiivisesti perusteltua (asia 106/83, Sermide, tuomio 13.12.1984, Kok., s. 4209, 28 kohta ja asia T-304/02, Hoek Loos v. komissio, tuomio 4.7.2006, Kok., s. II-1887, 96 kohta). Käsiteltävänä olevassa asiassa ei voida hyväksyä väitettä siitä, että yhdenvertaisen kohtelun periaatetta on loukattu, koska kantaja ei Clariantista erillisenä yrityksenä ole Clariantin tilanteeseen rinnastettavassa tilanteessa sen vuoksi, että tämä oli ensimmäinen, joka toimitti ratkaisevia todisteita kartellin olemassaolosta.

80 Kaikki edellä esitetty huomioon ottaen toinen kanneperuste, jonka mukaan määrätty sakko oli lainvastainen, on hylättävä.

Kolmas kanneperuste, jonka mukaan yhteistyötiedonantoa ei ole otettu huomioon

Asianosaisten lausumat

81 Kantaja arvostelee komissiota siitä, että tämä ei ole alentanut sen sakkoa vähintään 10 prosenttia yhteistyötiedonannon perusteella. Se väittää ilmoittaneensa komissiolle kyseisen tiedonannon D kohdan 2 alakohdan toisen luetelmakohdan mukaan, että se ei väitetiedoksiantoon antamassaan vastauksessa kiistänyt rikkomista koskevien seikkojen olemassaoloa, joten sen sakkoa olisi alennettava tällä perusteella samoin kuin muiden kartelliin osallistuneiden.

82 Se huomauttaa, että sen väitetiedoksiantoon antaman vastauksen 9 kohdasta ilmenee, että se ei kiistänyt komission kyseisessä tiedonannossa esittämiä seikkoja. Tätä kiistämisen puuttumista ei aseta kyseenalaiseksi se, että se totesi samassa 9 kohdassa, että se varasi itselleen mahdollisuuden arvioida kyseisiä paikkansapitäviksi myönnettyjä seikkoja oikeudellisesti toisella tavoin kuin komissio oli tehnyt.

83 Väitteeseen, jonka mukaan se ei olisi myöntänyt tosiseikkoja, koska se väitti olleensa niistä tietämätön, se vastaa, ettei se, että ei varsinaisesti tunne tosiseikkoja, voi asettaa kyseenalaiseksi niiden tunnustamista.

84 Se väittää lisäksi, ettei yhteistyötiedonannon sanamuoto, komission päätöskäytäntö eikä oikeuskäytäntö edellytä, että sakon alentaminen sillä perusteella, että tosiseikkoja ei ole kiistetty, riippuisi siitä, että on esitetty erillinen pyyntö. Se saattoi näin ollen perustellusti odottaa, että sen sakkoa alennetaan yhteistyötiedonannon nojalla.

85 Komissio ei myöskään ole selittänyt, minkä vuoksi se ei ole ottanut sakkojen määräämisessä huomioon sitä, että tosiseikkoja ei ole kiistetty, eikä se ole täsmentänyt, millä tavoin se on menetellyt. Kantaja toteaa tältä osin, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on katsonut, että sitä, että tosiseikkoja ei ole kiistetty, koskevan arvioinnin tulee ilmetä yrityksen yhteistyötä koskevista perustelukappaleista (yhdistetyt asiat T-236/01, T-239/01, T-244/01–T-246/01, T-251/01 ja T-252/01, Tokai Carbon ym. v. komissio, tuomio 29.4.2009, Kok., s. II-1181, 414 ja sitä seuraavat kohdat).

86 Komissio vastaa, että jos kantaja haluaa, että siihen sovelletaan yhteistyötiedonantoa, sen tulee tehdä kyseisen tiedonannon E kohdan nojalla muodollinen pyyntö. Kantaja puolustautui kuitenkin koko hallinnollisen menettelyn ajan väitteellä, jonka mukaan se oli vasta vuonna 2003 saanut tiedon niistä rikkomisista, joista sitä arvostellaan, ja että se ei ollut tällöin kyennyt tekemään pyyntöä omissa nimissään.

87 Komissio katsoo lisäksi, että kantaja ei ole nimenomaisesti todennut, että se ei kiistä tosiseikkoja yhteistyötiedonannossa tarkoitetuin tavoin. Komissio huomauttaa tältä osin, että vaikka Hoechst väitetiedoksiantoon antamansa vastauksen 9 kohdassa totesi, että se ei kiistä tosiseikkoja, se täsmensi, että nämä tosiseikat eivät riitä tukemaan tiettyjä komission tekemiä oikeudellisia päätelmiä. Lisäksi kantaja totesi väitetiedoksiantoon antamansa vastauksen edellisessä kohdassa, että se ei mitenkään voinut lausua väitetyn rikkomisen yksityiskohdista niitä tietoja lukuun ottamatta, jotka se saattoi päätellä itse väitetiedoksiannosta, koska se oli myynyt MCAA-toiminnan ja koko sen henkilökunnan ja kaikki sen omaisuuserät Clariantille 1997. Komission mukaan kantaja ei myöskään ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa nimenomaisesti tunnustanut osallistuneensa kartelliin.

88 Komissio muistuttaa, että oikeuskäytännön mukaan alennus yhteistyötiedonannon nojalla on perusteltu ainoastaan, kun toimitettujen tietojen ja kyseessä olevan yrityksen käyttäytymisen yleisemminkin voidaan katsoa osoittavan, että yritys on harjoittanut todellista yhteistyötä. Kantaja ei kuitenkaan ole toimittanut yksityiskohtia eikä todisteita komission kanssa tekemästään yhteistyöstä, ja se jopa puhuu itseään

vastaan, kun se toteaa, ettei sillä ollut hallussaan asiakirjoja eikä kontakteja, joita se olisi voinut käyttää tilanteen selvittämiseksi.

89 Komissio vastaa lopuksi, että riidanalaisen päätöksen perustelut eivät ole puutteelliset. Komissio esittää riidanalaisen päätöksen 324–326 perustelukappaleessa kantajan pääasialliset huomautukset, erityisesti ne, jotka esitettiin tosiasiallisesti hallinnollisen menettelyn kuluessa yhteistyötiedonannon soveltamisen osalta. Koska kantaja ei ollut kiistänyt tosiseikkoja nimenomaisesti ja yksiselitteisesti, komissio katsoi, että ei ollut tarpeen esittää perinpohjaisempia perusteluja kuin riidanalaisessa päätöksessä jo oli esitetty. Lisäksi viittauksella edellä mainituissa yhdistetyissä asioissa Tokai Carbon ym. vastaan komissio 29.4.12004 annettuun tuomioon ei ole merkitystä.

Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen arviointi asiasta

90 Yhteistyötiedonannon D kohdassa, jonka otsikko on ”Sakkojen määrän merkittävä alentaminen”, säädetään seuraavaa:

”1. Jos yritys tarjoutuu yhteistyöhön ilman, että kaikki edellä B tai C kohdassa esitetyt edellytykset täyttyvät, yritykselle voidaan myöntää 10–50 prosenttia alennusta siihen sakkojen määrään, mikä sille olisi määrätty ilman yhteistyötä.

2. Näin voidaan menetellä erityisesti, jos:

– yritys toimittaa komissiolle ennen vastalauseiden tiedoksi antamista tietoja, asiakirjoja tai muita todisteita, jotka auttavat rikkomuksen todistamisessa;

– saatuaan tiedon vastalauseista yritys ilmoittaa komissiolle, että se ei kiistä niiden seikkojen olemassaoloa, joihin komission esittämät syytökset perustuvat."

91 On palautettava mieleen, että jotta yritys voisi saada sakon alennuksen yhteistyötiedonannon D kohdan 2 alakohdan toisen luetelmakohdan mukaisesti sillä perusteella, että se ei kiistä tosiseikkoja, sen on väitetiedoksiantoon tutustuttuaan nimenomaisesti ilmoitettava komissiolle, että se ei aio kiistää tosiseikkoja (asia T-44/00, Mannesmannröhren-Werke v. komissio, tuomio 8.7.2004, Kok., s. II-2223, 303 kohta).

92 Käsiteltävänä olevassa asiassa kantajan väitetiedoksiantoon antamassa vastauksessa esittämiin huomautuksiin sisältyy seuraava lausuma:

"Hoechst haluaa korostaa, että se ei kiistä niitä tosiseikkoja, jotka komissio on todennut väitetiedoksiannossa. Hoechst tulee kuitenkin osoittamaan, että nämä tosiseikat eivät riitä tukemaan tiettyjä komission tekemiä oikeudellisia päätelmiä. Hoechstin seuraavassa esittämät seikat koskevat näin ollen yksinomaan tämän asian tosiseikkojen oikeudellista arviointia."

93 On myös todettava, että kantaja totesi väitetiedoksiantoon antamassaan vastauksessa seuraavaa:

”Hoechst ei mitenkään voi lausua väitetyn rikkomisen yksityiskohdista niitä tietoja lukuun ottamatta, jotka se saattaa päätellä itse väitetiedoksiannosta, koska se on myynyt MCAA-toiminnan ja koko sen henkilökunnan ja kaikki sen omaisuuserät Clariantille 1997. Hoechstilla ei siis ole tapahtuneeksi väitetystä kartelliin osallistumisesta mitään muuta tietolähdettä kuin joitakin kirjanpidon perustietoja, kuten liikevaihto jne.”

94 Komissio katsoo kuitenkin, että tällaista lausumaa siitä, että väitetiedoksiannossa todettuja tosiseikkoja ei kiistetä, ei voida pitää nimenomaisena, selvänä ja yksiselitteisenä ja sellaisena, että se olisi kantajan taholta todellista yhteistyötä.

95 On kuitenkin todettava, että kantaja on väitetiedoksiantoon antamassaan vastauksessa nimenomaisesti ilmoittanut, että se ei kiistä kyseisessä tiedonannossa todettuja tosiseikkoja. Olosuhteet, joiden johdosta kantaja ei voinut kommentoida muita kuin niitä tosiseikkoja, joista sitä arvosteltiin väitetiedoksiannossa, eikä esittää muita todistuksia rikkomisesta eivät aseta kyseenalaiseksi sitä, että kantaja ei kiistänyt väitetiedoksiannossa todettuja tosiseikkoja. Kantajan väitteestä, jonka mukaan komission toteamat tosiseikat eivät olleet riittäviä, jotta ne olisivat voineet olla perustana tietyille sen tekemille oikeudellisille päätelmille, on todettava, että kantaja ei pääasiallisesti pyrkinyt osoittamaan, että tosiseikat eivät olleet oikein, vaan osoittamaan vääriksi komission niistä tekemän tulkinnan ja ne oikeudelliset päätelmät, jotka tämä oli tehnyt sen roolista kartellin johtajana, kartelliin osallistuneiden korkeasta hierarkisesta asemasta ja edelleen siitä, että Hoechstin rikkomista merkitsevä käyttäytyminen luokiteltiin rikkomisen uusimiseksi. On korostettava, että sitä, että riitautetaan tapa, jolla komissio on oikeudellisesti arvioinut tiettyjä tosiseikkoja, ei voida rinnastaa siihen, että olisi kiistetty itse näiden tosiseikkojen olemassaolo. On lisäksi todettava, että toisin kuin komissio väittää, kantaja ei kannekirjelmässään ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa ole kiistänyt osallistuneensa kartelliin MCAA:n markkinoilla.

96 Kuten komissio toteaa, ei kuitenkaan riitä, että yritys yleisesti ilmoittaa yhteistyötiedonannon mukaisesti jättävänsä kiistämättä väitetyt tosiseikat, jos tällaisesta ilmoituksesta ei ole käsiteltävänä olevan asian olosuhteissa komissiolle mitään hyötyä (asia T-48/00, Corus UK v. komissio, tuomio 8.7.2004, Kok., s. II-2325, 193 kohta). Jotta yritys voisi saada sakkoon alennuksen hallinnollisen menettelyn aikana harjoittamansa yhteistyön perusteella, sen on käyttäytymisellään helpotettava komission tehtävää eli yhteisön kilpailusääntöjen rikkomisten toteamista ja niistä rankaisemista (ks. asia T-38/02, Groupe Danone v. komissio, tuomio 25.10.2005, Kok., s. II-4407, 505 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).

97 Vaikka käsiteltävänä olevassa asiassa on todettava, että kantaja ei ole auttanut komissiota selvittämään osallistumistaan kartelliin toimittamalla sille todisteita, joita sillä ei ollut hallussaan, on todettava, että ilmoitus siitä, että väitetiedoksiannossa todettuja tosiseikkoja ei kiistetä, joka on esitetty nimenomaisesti ja yksiselitteisesti väitetiedoksiantoon annetussa vastauksessa, saattoi vain helpottaa komission tehtävää. Niiden tosiseikkojen toteamiseksi, joille se aikoo perustaa kantajaa kohtaan esittämänsä syytökset, komissio saattoi lopullisessa päätöksessään viitata kaikkiin tosiseikkoihin sellaisina kuin ne oli todettu väitetiedoksiannossa sen vuoksi, että ne oli myönnetty nimenomaisesti ja yksiselitteisesti, ja se saattoi tehdä näin ilman että sen tarvitsi enemmälti näyttää toteen niiden olemassaoloa. Lisäksi on todettava, että komissio ei ole täsmentänyt, millä tavoin kantajan myötävaikutuksen ei voida katsoa helpottaneen sen tehtävää rikkomisen olemassaolon toteamisessa ja sen lopettamisessa.

98 Perustelut, joiden nojalla komissio on jättänyt soveltamatta yhteistyötiedonannon D kohdan 2 alakohtaa, eivät ilmene riidanalaisesta päätöksestä ja erityisesti sen 4 kohdasta, jonka otsikko on ”Yhteistyötiedonannon soveltaminen”. Toisin kuin komissio väittää, arvioinnin, jonka mukaan kantaja ei ollut kiistänyt tosiseikkoja, olisi kuitenkin pitänyt sisältyä niihin perustelukappaleisiin, jotka koskivat yrityksen tekemää yhteistyötä (ks. vastaavasti em. yhdistetyt asiat Tokai Carbon ym. v. komissio, tuomio 29.4.2004, 415 kohta).

99 On syytä lisätä, että vaikka komissiolla on laaja harkintavalta, kun se arvioi yrityksen yhteistyön laatua ja hyödyllisyyttä (asia C-328/05 P, SGL Carbon v. komissio, tuomio 10.5.2007, Kok., s. I-3921, 88 kohta), se ei voi kuitenkaan jättää noudattamatta käytännesääntöjä, joissa ilmaistaan noudatettava käytäntö ja jotka se on itse asettanut, esittämättä perusteita (ks. vastaavasti asia C-397/03 P, Archer Daniels Midland ja Archer Daniels Midland Ingredients v. komissio, tuomio 18.5.2006, Kok., s. I-4429, 91 kohta).

100 Edellä esitetty huomioon ottaen kantajalta on virheellisesti evätty yhteistyötiedonannon D kohdan 2 alakohdan toisen luetelmakohdan mukainen sakon alennus tosiseikkojen kiistämättä jättämisen perusteella.

101 Näissä olosuhteissa ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen on vahvistettava alennuksen asianmukainen suuruus. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimella on asetuksen N:o 17 17 artiklan ja asetuksen N:o 1/2003 31 artiklan nojalla EY 229 artiklassa tarkoitettu täysi harkintavalta tutkiessaan kanteet päätöksistä, joilla komissio on määrännyt sakon, ja se voi poistaa sakon taikka alentaa tai korottaa sitä. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin käyttää täyttä harkintavaltaansa ja katsoo asianmukaiseksi alentaa sakon määrää 10 prosenttia.

102 Tämän muutoksen konkreettisia seurauksia tarkastellaan myöhemmin (ks. jäljempänä 196–198 kohta).

Neljäs kanneperuste, jonka mukaan sakon perusmäärän laskennassa on tehty arviointivirhe

103 Kantaja esittää tämän kanneperusteen yhteydessä kaksi väitettä, joista ensimmäisen mukaan sakon perusmäärä on suhteeton markkinoiden kokoon nähden ja toisen

mukaan kyseinen määrä on suhteeton osallisina olleiden yritysten luokkiin jakamiseen nähden.

Ensimmäinen väite, jonka mukaan sakon perusmäärä on suhteeton markkinoiden kokoon nähden

– Asianosaisten lausumat

104 Kantaja katsoo, että sakon perusmäärä on täysin suhteeton ja epäasianmukainen kun otetaan huomioon markkinoiden melko pieni koko. Kun otetaan huomioon, että viimeksi mainittu on 106 miljoonaa euroa, kantajasta vaikuttaa käsittämättömältä, että komissio vahvisti riidanalaisessa päätöksessä ensimmäiseen luokkaan sijoitettujen yritysten sakon perusmäärän 30 miljoonaksi euroksi ja toiseen luokkaan sijoitettujen yritysten 21 miljoonaksi euroksi. Se huomauttaa lisäksi, että tämä määrä ei ole suhteessa komission päätöskäytäntöön, ja viittaa tältä osin [EY] 81 artiklan mukaisesta menettelystä 26.10.2004 tehtyyn komission päätökseen K(2004) 4221 lopullinen (asia COMP/F/-1/38.338 – PO/Neulat) (jäljempänä ns. neulapäätös).

105 Kantajan mukaan komission kirjelmissään suorittama vertailu ei ole vakuuttava, koska komissio käytti vertailuperusteena pelkästään ensimmäiseen luokkaan sijoitetuille yrityksille vahvistettuja perusmääriä. Kun tarkastellaan komission mainitsemissa samoissa päätöksissä olevia perusmääriä toiseen luokkaan sijoitettujen yritysten osalta, on ilmeistä, että kantajaan sovellettu määrä on suhteeton.

106 Komissio vastaa pääasiallisesti, että perusmäärät eivät ole suhteettomia markkinoiden laajuuteen nähden ja että kantajan esittämä vertailu suhteessa ns. neulapäätökseen on sivuutettava ja se on joka tapauksessa perusteeton. Kantaja vetoaa päätökseen mutta ei

ole liittänyt sitä kannekirjelmäänsä, vaikka sitä ei ole vielä julkaistu virallisessa lehdessä ja vaikka se lainaa sitä virheellisesti. Komissio muistuttaa lisäksi, ettei asetuksessa N:o 1/2003, oikeuskäytännössä eikä suuntaviivoissa todeta, että sakot on vahvistettava suoraan suhteessa merkityksellisten markkinoiden kokoon, koska tämä on vain yksi tekijä muiden joukossa. Komissio on ns. neulapäätöksessään ottanut sakkojen laskentapohjan vahvistamiseksi huomioon paitsi rikkomisten vaikutuksen neulamarkkinoihin myös ainakin väliaikaisesti muiden ompelutarvikkeiden markkinoihin.

– Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen arviointi asiasta

107 Ensiksi on todettava, että kantaja riitauttaa sakon perusmäärän, joka suuntaviivojen 1 kohdan B alakohdan neljännen alakohdan mukaan saadaan laskemalla yhteen rikkomisen vakavuuden ja keston perusteella vahvistetut määrät. Kantajan argumentaatiosta ilmenee kuitenkin, että riitautettu sakon määrä on se, joka on vahvistettu rikkomisen vakavuuden perusteella, joten tämän kanneperusteen yhteydessä kysymyksessä oleva määrä on sakon laskentapohja.

108 On palautettava mieleen, että asetuksen N:o 17 15 artiklan 2 kohdan toisen alakohdan ja asetuksen N:o 1/2003 23 artiklan 3 kohdan mukaan sakon määrän määrittämiseksi on rikkomisen keston lisäksi otettava huomioon sen vakavuus. Lisäksi suuntaviivojen 1 kohdan A alakohdan ensimmäisen alakohdan mukaisesti rikkomisen vakavuuden arvioinnissa on otettava huomioon sen laatu, sen todellinen vaikutus markkinoihin, jos se on mitattavissa, ja asian kannalta merkityksellisten maantieteellisten markkinoiden laajuus.

109 Näissä oikeussäännöissä ei velvoiteta komissiota ottamaan huomioon markkinoiden kokoa sakon laskentapohjan vahvistamiseksi. Komission menetelmä, joka perustuu olennaisesti sakkojen – vaikkakin suhteelliseen ja joustavaan – tariffiointiin, ei mitenkään edellytä eikä myöskään kiellä sitä, että yleisen laskentapohjan määrittämisessä otetaan huomioon kyseessä olevien markkinoiden koko, eikä se edellytä

myöskään, että komissio määrittää mainitun määrän nojautumalla kiinteään prosenttiosuuteen kokonaisliikevaihdosta (asia T-15/02, BASF v. komissio, tuomio 15.3.2006, Kok., s. II-497, 134 kohta).

110 Tästä seuraa, että käyttäessään harkintavaltaansa sakkojen määrää vahvistaessaan komissio saattoi päättää olla ottamatta huomioon merkityksellisten markkinoiden, käsiteltävänä olevassa asiassa MCAA:n markkinoiden, kokoa.

111 Siltä osin kuin kartelliin osallistuneet eivät kiistä syyllistyneensä erittäin vakavaan rikkomiseen, komissio saattoi suuntaviivojen 1 kohdan A alakohdan kolmas luetelmakohta huomioon ottaen määrätä niille sakon, jonka laskentapohja on yli 20 miljoonaa euroa.

112 Sen väitteen osalta, jonka mukaan sakon laskentapohja on suhteeton komission päätöskäytännön valossa, on palautettava mieleen, että se ei itsessään ole sakkojen määrittämistä koskeva oikeudellinen kehys kilpailuoikeuden alalla, koska tällainen kehys on määritetty ainoastaan asetuksissa N:o 17 ja N:o 1/2003 sekä suuntaviivoissa (ks. asia T-203/01, Michelin v. komissio, tuomio 30.9.2003, Kok., s. II-4071, 292 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).

113 Tästä seuraa, että väite, jonka mukaan kantajalle määrätyn sakon laskentapohja on suhteeton markkinoiden kokoon nähden, on hylättävä perusteettomana.

Toinen väite, jonka mukaan sakon perusmäärä on suhteeton osallisina olleiden yritysten luokkiin jakamiseen nähden

– Asianosaisten lausumat

114 Kantaja arvostelee komissiota siitä, että tämä on tehnyt arviointivirheen kartelliin osallistuneiden yritysten sijoittamisessa luokkiin. Oikeuskäytännön valossa sen, että ensimmäiselle luokalle vahvistetaan alhaisempi perusmäärä markkinoiden pienen koon vuoksi, olisi pitänyt heijastua myös alemmissa luokissa oleviin yrityksiin.

115 Se katsoo myös, että kun komissio on sijoittanut sen toiseen luokkaan ja näin ollen asettanut epäasianmukaisen eli liian korkean perusmäärän, komissio ei ole noudattanut menetelmää, jonka se on kuitenkin itse määritellyt kartelliin osallistuneiden suhteellisen painoarvon määrittämiseksi. Komission olisi pitänyt soveltaa omaa menetelmäänsä asianmukaisesti, yhtenäisesti ja ennen kaikkea ilman syrjintää. Tällainen luokittelu loukkaa myös suhteellisuusperiaatetta.

116 Koska Akzo Nobel -konsernille määrätyn sakon laskentapohjaksi vahvistettiin 20 miljoonaa euroa markkinoiden pienuus huomioon ottaen, kantajalle määrätyn sakon laskentapohjaa olisi pitänyt myös alentaa 12,6 miljoonaan euroon, jotta olisi taattu laskentapohjien oikeasuhteisuus kartelliin osallistuneiden yritysten markkinaosuuksiin nähden.

117 Kantaja katsoo lopuksi, että komissio on laiminlyönyt EY 253 artiklan mukaisen perusteluvelvollisuuden, koska se ei ole nimenomaisesti ilmoittanut riidanalaisessa päätöksessä niitä perusteita, joiden nojalla kantaja voisi arvioida, onko kartelliin osallistuneiden yritysten sijoittaminen luokkiin suhteeton, kun otetaan huomioon niiden markkinaosuudet.

118 Siltä osin kuin on kysymys kantajan esittämästä markkinaosuuksien eroa koskevasta väitteestä, komissio vastaa pääasiallisesti, että yhteisöjen tuomioistuin on todennut, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin ei ollut tehnyt oikeudellista virhettä, kun se oli sijoittanut samaan luokkaan yrityksiä, joiden markkinaosuuksien ero saattoi olla jopa seitsemän prosenttia (asia C-57/02 P, Acerinox v. komissio, tuomio 14.7.2005, Kok., s. I-6689, 76–78 kohta). Komissio katsoo näin ollen, että käsiteltävänä olevassa tapauksessa peruste, jota käytettiin kolmen luokan luomiseksi, toisin sanoen kartellin jäsenten markkinaosuus MCAA:n markkinoilla rikkomisen viimeisenä täytenä kalenterivuonna (riidanalaisen päätöksen 292 perustelukappale) on tarkoituksenmukainen, joten kantajan sijoittaminen toiseen luokkaan on oikeutettua.

119 Komissio ei pidä oikeutettuna kantajan väitettä, jonka mukaan Akzo-Nobel -konsernille määrätyn alhaisimman sakon laskentapohjan tulisi merkitä kantajalle määrätyn sakon määrän alenemista, koska kantajalle erittäin vakavasta rikkomisesta vahvistettu sakon laskentapohja on 20 miljoonaa euroa ja perusmäärä 21 miljoonaa euroa. Suuntaviivoissa todetaan, että erittäin vakavista rikkomisista sakon perusmäärä on yleensä yli 20 miljoonaa euroa.

120 Komissio katsoo myös täyttäneensä perusteluvelvollisuutensa, koska se on oikeuskäytännön mukaisesti esittänyt riidanalaisessa päätöksessä ne arviointiperusteet, joiden avulla se on määrittänyt kilpailusääntöjen rikkomisen vakavuuden ja keston, eikä sen ole esitettävä päätöksessä täsmällisempää selvitystä tai sakkojen laskentatapaa koskevia lukuja.

– Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen arviointi asiasta

121 Aluksi on palautettava mieleen, että edellä (ks. edellä 107 kohta) mainituista syistä kantajan viittaukset perusmäärään on ymmärrettävä viittauksiksi sakon laskentapohjaan.

122 Suuntaviivojen mukaan silloin, kun rikkomiseen on osallistunut useita yrityksiä, komissio voi, kuten se on tehnyt käsiteltävänä olevassa asiassa, vaihdella laskentapohjia, jotta se voi ottaa huomioon kunkin yrityksen tapauskohtaisen painoarvon kun se jakaa kartellin jäsenet ryhmiin ”erityisesti, kun samanlaisiin rikkomuksiin syyllistyneet yritykset ovat huomattavan erikokoisia” (suuntaviivojen 1 kohdan A alakohdan kuudes alakohta). Suuntaviivoissa todetaan lisäksi, että ”näin samasta toiminnasta määrättävän seuraamuksen tasapuolisuuden periaate voi olosuhteiden niin vaatiessa johtaa siihen, että asianomaisille yrityksille määrätään erikokoiset määrät, vaikka nämä erot eivät perustu laskelmiin” (suuntaviivojen 1 kohdan A alakohdan seitsemäs alakohta).

123 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan on niin, että määrittäessään kilpailusääntöjen rikkomisen vakavuutta komissio ei ole velvollinen varmistamaan tapauksissa, joissa sakkoja määrätään useille yrityksille samasta rikkomisesta, että kunkin yrityksen osalta lasketut sakkojen lopulliset määrät heijastavat kaikkia yritysten kokonaisliikevaihtojen eroavuuksia. Se voi sen sijaan jakaa yritykset luokkiin (asia T-213/00, CMA CGM ym. v. komissio, tuomio 19.3.2003, Kok., s. II-913, 385 kohta ja asia T-330/01, Akzo Nobel v. komissio, tuomio 27.9.2006, Kok., s. II-3389, 57 kohta). Menetelmä, jossa kartellin jäsenet jaetaan eri luokkiin, jotta niitä voidaan kohdella eriytetysti sakkojen laskentapohjia vahvistettaessa, ja jonka periaate on vahvistettu ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen oikeuskäytännössä, johtaa kuitenkin samaan luokkaan kuuluvien yritysten laskentapohjan vahvistamiseen kiinteämääräisesti, vaikka siinä ei otetakaan huomioon samaan luokkaan kuuluvien yritysten kokoeroja (em. asia CMA CGM, tuomion 385 kohta ja em. yhdistetyt asiat Tokai Carbon ym. v. komissio, tuomio 29.4.2004, 217 kohta).

124 Yrityksiä tällä tavalla luokkiin jaettaessa on tosin noudatettava yhdenvertaisen kohtelun periaatetta, jonka mukaan toisiinsa rinnastettavissa olevia tilanteita ei saa kohdella eri tavalla eikä erilaisia tilanteita samalla tavalla, ellei tällainen kohtelu ole objektiivisesti perusteltua. Lisäksi oikeuskäytännön mukaan sakkojen määrän on oltava ainakin oikeassa suhteessa kilpailusääntöjen rikkomisen vakavuuden arvioimisen osalta huomioon otettaviin seikkoihin nähden (em. yhdistetyt asiat Tokai Carbon ym. v. komissio, tuomio 29.4.2004, 219 kohta).

125 Jotta käsiteltävänä olevassa asiassa voidaan määritellä luokat, joihin asianomaiset yritykset voidaan jaotella, on todettava, että komissio päätti ottaa huomioon näiden yritysten merkityksen kysymyksessä olevilla markkinoilla ja nojautui yhteen ainoaan perusteeseen, toisin sanoen markkinaosuuksiin MCAA:n maailmanlaajuisilla markkinoilla rikkomisen viimeisenä täytenä kalenterivuonna eli vuonna 1998, paitsi Hoechstin osalta, jonka suhteen otettiin huomioon vuosi 1996.

126 Tällä perusteella komissio loi kolme luokkaa ottaen huomioon Akzo Nobel -konsernin 44 prosentin markkinaosuuden, Clariantin 38 prosentin markkinaosuuden, Hoechstin 28 prosentin markkinaosuuden ja Atofina/Elf Aquitainen 17 prosentin markkinaosuuden. Se vahvisti seuraavat laskentapohjat:

– ensimmäinen luokka (Akzo Nobel -konserni): 30 miljoonaa euroa

– toinen luokka (Hoechst, Clariant): 21 miljoonaa euroa

– kolmas luokka (Atofina/Elf Aquitaine): 12 miljoonaa euroa (293–296 perustelukappale).

127 On todettava, että Akzo Nobel -konsernin ja Hoechstin markkinaosuuksien välillä oli 16 prosenttiyksikön ero ja viimeksi mainitun ja Atofina/Elf Aquitainen markkinaosuuksien välillä 11 prosenttiyksikön ero. Komissio saattoi siis perustellusti luoda väliluokan, joka koostui yrityksistä, joiden markkinaosuudet olivat hyvin lähellä toisiaan – toisin sanoen Hoechstin 28 prosenttia ja Clariantin 34 prosenttia –, ja joka sijoittui ensimmäisen luokan, johon kuului Akzo Nobel, jolla oli suurin markkinaosuus, ja kolmannen luokan, johon kuului Atofina/Elf Aquitaine, jolla oli pienin markkinaosuus, väliin.

128 Toimiessaan tällä tavalla komissio valitsi johdonmukaisen menetelmän, jolla se jakoi kartellin jäsenet kolmeen luokkaan ja joka oli objektiivisesti perusteltu kunkin näihin kolmeen luokkaan kuuluvan yrityksen markkinaosuuksien eroilla (ks. vastaavasti em. yhdistetyt asiat Tokai Carbon ym. v. komissio, tuomio 29.4.2004, 220 kohta). On lisäksi todettava, että näin tehdessään komissio ei ole poikennut suuntaviivoissa vahvistetusta tavanomaisesta menetelmästään, toisin kuin kantaja väittää. Käytetty menetelmä ei siis ole syrjivä.

129 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen suorittamasta suuntaviivojen sisällön analyysista ilmenee lisäksi, että kyse ei ole aritmeettisesta laskentatavasta, jossa sakkoja ei voitaisi mukauttaa yksilökohtaisesti kunkin kyseessä olevan yrityksen osalta sen mukaisesti, kuinka vakava sen osallistuminen kilpailusääntöjen rikkomiseen on suhteellisesti ollut. Suuntaviivoihin sisältyy useita joustavia osatekijöitä, joiden perusteella komissiolla on mahdollisuus käyttää omaa harkintavaltaansa asetuksen N:o 17 15 artiklan ja asetuksen N:o 1/2003 23 artiklan mukaisesti (ks. vastaavasti yhdistetyt asiat C-189/02 P, C-202/02 P, C-205/02 P–C-208/02 P ja C-213/02 P, Dansk Rørindustri ym. v. komissio, tuomio 28.6.2005, Kok., s. I-5425, 266 ja 267 kohta).

130 Sen kantajan väitteen osalta, jonka mukaan sen, että Akzo Nobel -konsernille vahvistettiin alhaisempi sakon laskentapohja markkinoiden pienuuden vuoksi, pitäisi merkitä myös kantajan oman sakon laskentapohjan alenemista, on palautettava mieleen, kuten edellä 110 kohdassa on todettu, että komissio ei suuntaviivojen 1 kohdan A alakohdan nojalla ollut velvollinen ottamaan huomioon markkinoiden pientä kokoa, kun se vahvisti sakon laskentapohjan. On siis katsottava, että komissio saattoi erittäin vakavaksi luokitellun rikkomisen osalta, sellaisena kuin se on määritelty suuntaviivojen 1 kohdan A alakohdan toisen kohdan kolmannessa luetelmakohdassa, vahvistaa sakon laskentapohjaksi 30 miljoonaa ensimmäisen luokan, 21 miljoonaa euroa toisen luokan ja 12 miljoonaa euroa kolmannen luokan osalta.

131 Siltä osin kuin puolestaan on kysymys väitteestä, jonka mukaan komissio ei ollut perustellut yritysten jakamista luokkiin, on todettava, että komissio on riidanalaisen päätöksen 290–296 perustelukappaleessa todennut, että käsiteltävänä olevassa asiassa oli syytä ottaa huomioon rikkomiseen osallistuneiden yritysten ETA:n laajuiset markkinaosuudet vertailuperusteeksi yritysten painoarvon määrittämiseksi, minkä

jälkeen se jakoi kartelliin osallistuneet yritykset kolmeen luokkaan näiden markkina-osuuksien erojen perusteella. Tältä osin on palautettava mieleen, että komission laskiessa yhteisön kilpailulainsäädännön rikkomisesta määrättävien sakkojen määrää, olennaiset muotomääräykset, joihin perusteluvelvollisuus kuuluu, täyttyvät, kun komissio ilmoittaa päätöksessään ne arviointiperusteet, joiden avulla se on määrittänyt kilpailusääntöjen rikkomisen vakavuuden ja keston (asia C-291/98 P, Sarrió v. komissio, tuomio 16.11.2000, Kok., s. I-9991, 73 kohta ja yhdistetyt asiat C-238/99 P, C-244/99 P, C-245/99 P, C-247/99 P, C-250/99 P–C-252/99 P ja C-254/99 P, Limburgse Vinyl Maatschappij ym. v. komissio, tuomio 15.10.2002, Kok., s. I-8375, jäljempänä LVM-tuomio, 463 kohta). Päinvastoin kuin kantaja väittää, nämä vaatimukset eivät edellytä sitä, että komission olisi ilmoitettava päätöksessään sakkojen laskentatapaan liittyviä numerotietoja, ja on korostettava, että komissio ei missään tapauksessa voi luopua harkintavallastaan käyttämällä yksinomaan ja mekaanisesti aritmeettisia laskentakaavoja (em. LVM-tuomio, 464 kohta; ks. myös vastaavasti em. asia Sarrió v. komissio, tuomion 76 ja 80 kohta).

132 Tästä seuraa, että kantaja on väärässä päätellessään, että suhteellisuusperiaatetta on loukattu siltä osin kuin kysymys on sen sakon laskentapohjasta, kun otetaan huomioon, että vahvistetun sakon laskentapohja on perusteltu sen perusteen valossa, jota komissio sovelsi arvioidakseen kunkin yrityksen merkitystä asianomaisilla markkinoilla. Lisäksi päätöksessä esitetty perustelu, joka koskee yritysten sijoittamista luokkiin, on riittävä.

133 Näin ollen väite, jonka mukaan sakon laskentapohja on suhteeton osallisina olleiden yritysten luokkiin jakamiseen nähden, on hylättävä.

134 Edellä esitetty huomioon ottaen kanneperuste, jonka mukaan sakon laskentapohjan laskennassa on tehty arviointivirhe, on hylättävä.

Viides kanneperuste, jonka mukaan sakkoa on perusteettomasti korotettu rikkomisen uusimisen perusteella

Asianosaisten lausumat

135 Kantaja pitää perusteettomana sitä, että sakon perusmäärää korotettiin 50 prosenttia tapahtuneeksi väitetyn rikkomisen uusimisen perusteella. Se katsoo, että rikkomisen uusiminen on sen osalta jo otettu huomioon samoilla perusteilla [EY] 81 artiklan ja ETA-sopimuksen 53 artiklan mukaisesta menettelystä seuraavien yritysten osalta: Chisso Corporation, Daicel Chemical Industries Ltd, Hoechst, The Nippon Synthetic Chemical Industry Co. Ltd ja Ueno Fine Chemicals Industry Ltd 1.10.2003 tehdyssä komission päätöksessä (asia COMP/E-1/37.370 – Sorbaatit), josta julkaistiin tiivistelmä EUVL:ssä 13.7.2005 (EUVL L 182, s. 20) (jäljempänä sorbaattipäätös), joten komissio loukkaa ne bis in idem -periaatetta, kun se tekee käsiteltävänä olevassa asiassa toisen korotuksen.

136 Lisäksi uusimiseen perustuvan korotuksen perusta ei ole kovin uskottava, kun otetaan huomioon, että korotuksen tueksi mainitut päätökset koskivat Hoechst-konsernin muita toimintoja eikä niillä edes ollut oikeusvoimaa ajankohtana, jolloin rikkomisen päättyminen todettiin, tai ne on tehty niin kauan sitten, että ne eivät enää ole peruste rangaistuksen korottamiselle.

137 Sakon korottaminen uusimisen perusteella riippuu aiempien rikkomisten ja sakon perustana olevan rikkomisen aineellisesta ja ajallisesta suhteesta. Kun yritys syyllistyy uuteen rikkomiseen useita vuosikymmeniä ensimmäisen rikkomisen jälkeen ja pitkän ajan kuluttua lakisääteisen vanhentumisajan päättymisestä, ja kun henkilö, joka on toiminut ensimmäisen rikkomisen tapahtuma-aikaan, on jättänyt yrityksen, yritystä ei voi tuomita rikkomisen uusimisesta. Tästä seuraa, että sakko, joka yritykselle määrättiin kartellista väriaineita koskevassa päätöksessä, on määrätty liian kauan sitten ja se on vanhentunut siten, että se ei voi olla perusteena uudelle rangaistuksen korottamiselle. Myöskään PVC II -päätös ei voi merkitä sakon korottamista uusimisen perusteella yhtäältä sen vuoksi, että tässä päätöksessä ainoastaan toistetaan ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen mitättömäksi julistama päätös, jonka yhteisöjen tuomioistuin kumosi, ja toisaalta sen vuoksi, että näiden kahden päätöksen kohteena olevat rikkomiset todettiin lopullisesti vasta LVM-tuomiossa.

138 Kantaja väittää myös, että mikään päätöksistä, joihin vedotaan alkuperäisenä rikkomisena, ei liity aineellisesti käsiteltävänä olevaan asiaan. Ei ole olemassa mitään syytä, jonka perusteella konsernin itsenäisen osan piirissä tehtyjä rikkomisia, joilla oli eri tavoite ja joissa olivat osallisina eri henkilöt, pidettäisiin alkuperäisinä rikkomisena uusimisen kannalta. MCAA:n kaupallinen yksikkö rikkoi EY 81 artiklaa, ja kyseinen yksikkö ei ollut millään tavoin osallisena komission mainitsemissa aiemmissa päätöksissä. Kun komissio näin viittaa konsernin muiden tytäryhtiöiden aikaisempiin toimiin ja lukee ne uudelleen kantajan syyksi korottamalla rangaistusta, se syrjii konserneja, joilla on useampia itsenäisiä toimialoja, jotka ovat yhden oikeushenkilön määräysvallassa.

139 Komissio vaatii tämän kanneperusteen hylkäämistä.

Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen arviointi asiasta

140 Oikeuskäytännöstä ilmenee, että raskauttavien seikkojen huomioiminen sakon vahvistamisessa kuuluu komission tehtävään varmistaa kilpailusääntöjen noudattaminen (asia C-308/04 P, SGL Carbon v. komissio, tuomio 29.6.2006, Kok., s. I-5977, 71 kohta). Mahdollinen kilpailusääntöjen rikkomisen uusiminen on siis huomioitava tekijä asianomaisen rikkomisen vakavuutta arvioitaessa (em. yhdistetyt asiat Aalborg Portland ym. v. komissio, tuomion 91 kohta).

141 Siitä väitteestä, jonka mukaan alkuperäisen rikkomisen ja rikkomisen uusimisen välinen ajallinen yhteys on välttämätön ja väriaineita koskeva päätös, jossa määrätään rangaistus EY 81 artiklan rikkomisesta, koskee vanhentunutta rikkomista tai rikkomista, joka on liian vanha, jotta se voisi olla perusteena rangaistuksen korottamiselle käsiteltävänä olevassa tapauksessa, on todettava, että rikkomisen uusimisen toteaminen ja sen erityispiirteiden arviointi kuuluvat komission harkintavaltaan ja että viimeksi mainittu ei voi olla sidottu mahdolliseen vanhentumisaikaan tällaisen toteamisen osalta. Rikkomisen uusiminen on tärkeä tekijä, jonka arvioiminen kuuluu komissiolle, koska sen huomioimisella pyritään saamaan yritykset, jotka ovat

osoittaneet taipumusta olla piittaamatta kilpailusäännöistä, muuttamaan käyttäytymistään (asia C-3/06 P, Groupe Danone v. komissio, tuomio 8.2.2007, Kok., s. I-133, 38 ja 39 kohta).

142 Tästä seuraa, että komissio voi kussakin tapauksessa ottaa huomioon seikat, jotka ovat omiaan vahvistamaan tällaisen taipumuksen olemassaolon. Tältä osin komissio on käsiteltävänä olevassa asiassa tukeutunut kahteen aikaisempaan päätökseen, nimittäin väriaineita koskevaan päätökseen ja PVC II -päätökseen (ks. edellä 21 kohta). Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin katsoo komission tavoin, että näiden päätösten olemassaolo ja käsiteltävänä olevassa asiassa todettu kantajan rikkominen ovat osoituksensa kantajan taipumuksesta siihen, että se ei tee asianmukaisia päätelmiä siitä, että sen osalta on todettu EY 81 artiklan mukaisten kilpailusääntöjen rikkominen, ja tämä riippumatta väriaineita koskevasta päätöksestä kuluneesta ajasta.

143 Väitteestä, jonka mukaan PVC II -päätös ei voi olla perusteena uusimisen toteamiselle sen vuoksi, että se on tullut lopulliseksi vasta sen jälkeen, kun käsiteltävänä olevassa asiassa kysymyksessä oleva rikkominen on päättynyt, on korostettava, että on riittävää, että yritystä on aiemmin pidetty samanlaatuisen rikkomisen tekijänä ja näin on, vaikka päätös olisi edelleen tuomioistuinvalvonnan kohteena. Uusimisen erityispiirteiden arviointi riippuu nimittäin siitä, miten komissio harkintavaltansa puitteissa arvioi yksittäistapaukseen liittyviä seikkoja. Lisäksi komission päätöksiä koskee pääsääntöisesti pätevyysolettama niin kauan kuin niitä ei ole kumottu tai peruutettu (asia C-137/92 P, komissio v. BASF ym., tuomio 15.6.1994, Kok., s I-2555, 48 kohta).

144 Se, että PVC II -päätös, jonka komissio teki sen jälkeen, kun sen [EY 81] artiklan mukaisesta menettelystä 21.12.19988 tekemä päätös 89/190/ETY (IV/31.865, PVC) (EYVL 1989, L 74, s. 1) kumottiin (em. asia komissio v. BASF ym.), oli tuomioistuinkäsittelyjen kohteena, jotka päättyivät nyt käsiteltävänä olevan rikkomisen päättymisen jälkeen eli kantajan osalta 30.6.1997 LVM-tuomioon, ei voi asettaa kyseenalaiseksi olettamaa siitä, että kyseinen päätös oli pätevä siihen saakka, kun kyseinen tuomio julistettiin. On korostettava, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen ja yhteisöjen tuomioistuimen tuomiot annettiin ennen riidanalaisen päätöksen tekemistä. Näin ollen toisin kuin kantaja väittää, komissio saattoi nojautua PVC II -päätökseen.

145 Tästä seuraa, että komissio saattoi perustellusti nojautua väriaineita koskevaan päätökseen ja PVC II -päätökseen todetakseen, että kantaja oli syyllistynyt rikkomisen uusimiseen.

146 On hylättävä myös väite, jonka mukaan väriaineita koskevalla päätöksellä ja PVC II -päätöksellä ei ole aineellista yhteyttä käsiteltävänä olevaan asiaan. Suuntaviivoissa tarkoitetaan saman yrityksen syyllistymistä uudelleen samanlaatuiseen rikkomiseen. Lisäksi uusimisen käsite, sellaisena kuin se ymmärretään joissakin kansallisissa oikeusjärjestyksissä, edellyttää, että henkilö on syyllistynyt uusiin rikkomisiin sen jälkeen, kun hänelle on määrätty seuraamus vastaavanlaisista rikkomisista (em. asia Michelin v. komissio, tuomion 284 kohta).

147 Koska Hoechstille oli määrätty seuraamuksia EY 81 artiklan rikkomisesta väriaineita koskevassa päätöksessä ja PVC II -päätöksessä, kysymys on hyvinkin samasta yrityksestä, joka riidanalaisessa päätöksessä on tuomittu samanlaatuisesta rikkomisesta sen vuoksi, että se osallistui kartelliin MCAA:n markkinoilla, siitä huolimatta että kysymyksessä olevat rikkomiset koskevat tytäryhtiöitä (ks. vastaavasti em. asia Michelin v. komissio, tuomion 290 kohta) tai eri markkinoita (ks. vastaavasti yhdistetyt asiat T-101/05 ja T-111/05, BASF v. komissio, tuomio 12.12.2007, Kok., s. II-4949, 64 kohta). Siitä huolimatta, että oli todettu yhteisön kilpailulainsäädännön rikkominen, EY 81 artiklassa tarkoitettu yritys (ks. edellä 58 kohta) jatkoi kyseisen määräyksen rikkomista.

148 Edellä esitetty huomioon ottaen komissiolla oli oikeus korottaa sakon perusmäärää 50 prosenttia siinä tarkoituksessa, että kantaja saataisiin noudattamaan perustamissopimuksen kilpailusääntöjä.

149 Siltä osin kuin on kysymys ne bis in idem -periaatteen tapahtuneeksi väitetystä rikkomisesta, on palautettava mieleen, että tämän periaatteen soveltaminen edellyttää kolmen edellytyksen täyttymistä: tosiseikkojen, sääntöjen rikkojan ja suojellun oikeudellisen intressin on oltava samat. Tämän periaatteen mukaan seuraamusten määrääminen samalle henkilölle useamman kuin yhden kerran samasta lainvastaisesta käyttäytymisestä saman oikeushyvän suojelemiseksi on siten kiellettyä (em. yhdistetyt asiat Aalborg Portland ym. v. komissio, tuomion 338 kohta).

150 Käsiteltävänä olevassa asiassa on syytä todeta, että tosiseikat eivät ole samat. Ns. sorbaattipäätöksessä, johon kantaja nojautuu perustellakseen, että ne bis in idem -periaatetta on loukattu, koskee kartellia, jolla oli eri tavoite, nimittäin rikkomista, joka koski eri tuotteiden markkinoita, toisin sanoen sorbaattien markkinoita eikä käsiteltävänä olevassa asiassa kysymyksessä olevia MCAA:n markkinoita (ks. vastaavasti em. yhdistetyt asiat Aalborg Portland ym. v. komissio, tuomion 339 kohta ja asia T-329/01, Archer Daniels Midland v. komissio, tuomio 27.9.2996, Kok., s. II-3255, 292 kohta).

151 Riidanalainen päätös ei siis loukkaa ne bis in idem -periaatetta.

152 Edellä esitetty huomioon ottaen kanneperuste, jonka mukaan sakon määrää on perusteettomasti korotettu rikkomisen uusimisen perusteella, on hylättävä.

Kuudes kanneperuste, jonka mukaan hallinnollisessa menettelyssä on tehty menettelyvirheitä

153 Kantaja jakaa kanneperusteen, jonka mukaan sen prosessuaalisia oikeuksia on loukattu, kahteen osaan. Ensimmäisen mukaan sillä ei ollut riittävää tilaisuutta tutustua sitä koskevaan asiakirja-aineistoon hallinnollisen menettelyn aikana, ja toisen mukaan kuulemismenettelystä vastaavan neuvonantajan kertomus on lainvastainen.

Ensimmäinen osa, jonka mukaan ei ole annettu riittävää tilaisuutta tutustua asiakirja-aineistoon

– Asianosaisten lausumat

154 Kantaja väittää ensiksi, että sille ei ollut annettu tilaisuutta tutustua Clariantin huomautuksiin, jotka koskivat MCAA-toimialan rikkomisia, eikä erityisesti Clariant-konsernin väitetiedoksiantoon antamaan vastaukseen. Se huomauttaa, että se oli 22.5.2004 pyytänyt saada tutustua Clariant AG:n ja Clariant GmbH:n väitetiedoksiantoon antamiin vastauksiin, mutta komissio oli hylännyt tämän pyynnön 9.7.2004 päivätyllä kirjeellä.

155 Kantajan mukaan tällainen epääminen aiheutti sen, että se ei voinut tehdä yhteistyötä komission kanssa eikä käyttää puolustautumisoikeuksiaan. Kun otetaan huomioon sen erityinen tilanne, joka johtui siitä, että se oli myynyt MCAA-toimintansa Clariant AG:lle, se ei voinut enää tutustua asian kannalta merkityksellisiin kaupallisiin asiakirjoihin. Se oli myös useaan otteeseen pyytänyt Clariant AG:lta tilaisuutta tutustua asiakirjoihin ja tietoihin, jotka liittyivät aikaan, joka edelsi sen MCAA-toiminnan myyntiä, mihin Clariant AG ei ollut suostunut.

156 Kantajan mukaan väitetiedoksiannon adressaatti, joka saa tietoonsa, että komissiolla on tutkimusasiakirjojensa lisäksi hallussaan asiakirjoja, jotka voisivat olla hyödyllisiä adressaatin puolustuksen kannalta, voi myös pyytää saada tutustua näihin asiakirjoihin. Oikeuskäytännössä on nimittäin vahvistettu, että kolmansien väitetiedoksiantoon antamien vastausten lisäksi myös komission muihin kartelleja koskeviin menettelyihin liittyvät asiakirjat tai jopa komission muilta toiminnan aloilta peräisin olevat asiakirjat kuuluvat asiakirjoihin, joihin kantaja voi saada oikeuden tutustua.

157 Kantaja toteaa, että oikeus tutustua asiakirjoihin ei koske ainoastaan niihin asiakirjoihin tutustumista, jotka ovat väitetiedoksiannon perusteena, vaan tämän oikeuden nojalla yrityksen on voitava saada tutkia komission asiakirja-aineistoon sisältyviä sen puolesta puhuvia asiakirjoja, jotta se voi valmistella oman puolustuksensa. Kantaja väittää, että käsiteltävänä olevassa asiassa sen oli saatava tutustua Clariant AG:n ja Clariant

GmbH:n väitetiedoksiantoon antamiin vastauksiin ratkaistakseen, oliko sen, kun sillä ei ollut omia MCAA-alaan liittyviä asiakirjoja, mahdollista tehdä tehostetumpaa yhteistyötä komission kanssa. Lisäksi sen jälkeen kun kantaja oli 1997 myynyt MCAA-toimintansa Clariant AG:lle, se ei enää voinut tutustua kaupallisiin asiakirjoihin eikä sillä ollut mitään mahdollisuutta tutkia kysymyksessä olevia tosiseikkoja.

158 Siltä osin kuin kysymys on väitteestä, jonka mukaan Clariant AG:n ja Clariant GmbH:n huomautukset voivat olla vain kantajaa vastaan puhuvia asiakirjoja, kantaja vastaa, että koska komission tiedossa ei ole kantajan puolustusstrategia, se ei voi itse päättää, mitä ovat kantajaa vastaan ja sen puolesta puhuvat asiakirjat. Oikeuskäytännön ja komission päätöskäytännön mukaan ei voi olla komission asiana päättää, mikä merkitys tietyllä asiakirjalla on yritykselle ja sen puolustautumisstrategialle.

159 Komissio vastaa, että koska kantajalla on ollut oikeus tutustua tutkinta-aineistoon väitetiedoksiannon vastaanotettuaan, sen oikeutta tutustua asiakirjoihin hallinnollisessa menettelyssä on kunnioitettu. Se täsmentää, että kantajalla ei ole milloinkaan ollut oikeutta tutustua muihin asiakirjoihin ja erityisesti muiden väitetiedoksiannon adressaattien vastauksiin. Oikeuskäytännön mukaan oikeus tutustua asiakirjoihin koskee vain asiakirja-aineistoon sisältyviä asiakirjoja, toisin sanoen asiakirjoja, jotka voivat puhua asianosaista vastaan tai asianosaisen puolesta esitettyihin väitteisiin nähden.

– Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen arviointi asiasta

160 On aivan ensiksi palautettava mieleen, että kilpailuasioissa oikeudella tutustua asiakirjoihin on tarkoitus mahdollistaa se, että väitetiedoksiannon adressaatit saavat tietoonsa komission asiakirja-aineistoon sisältyvän selvitysaineiston, jotta ne voisivat asianmukaisella tavalla ilmaista tämän selvityksen perusteella näkemyksensä päätelmistä, jotka komissio on tehnyt väitetiedoksiannossaan. Oikeus tutustua asiakirjoihin kuuluu näin ollen menettelyllisiin takeisiin, joiden tarkoituksena on puolustautumisoikeuksien suojeleminen ja erityisesti sen varmistaminen, että oikeutta tulla kuulluksi

voidaan tosiasiallisesti käyttää (ks. yhdistetyt asiat T-191/98 ja T-212/98–T-214/98, Atlantic Container Line ym. v. komissio, tuomio 30.9.2003, Kok., s. II-3275, 334 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).

161 Oikeus tutustua asiakirjoihin merkitsee, että komission on annettava asianomaiselle yritykselle mahdollisuus tutkia kaikki tutkinta-aineistoon sisältyvät asiakirjat, joilla saattaa olla merkitystä sen puolustuksen kannalta (ks. vastaavasti asia C-199/99 P, Corus UK v. komissio, tuomio 2.10.2003, Kok., s. I-11177, 125 kohta ja asia T-30/91, Solvay v. komissio, tuomio 29.6.1995, Kok., s. II-1775, 81 kohta). Näihin kuuluvat sekä asianomaista vastaan että sen puolesta puhuvat asiakirjat muiden yritysten liikesalaisuuksia, komission sisäisiä asiakirjoja ja muita luottamuksellisia tietoja lukuun ottamatta (asia 85/76, Hoffmann-La Roche v. komissio, tuomio 13.2.1979, Kok., s. 461, 9 ja 11 kohta ja em. yhdistetyt asiat Aalborg Portland ym. v. komissio, tuomion 68 kohta).

162 Käsiteltävänä olevassa asiassa on todettava, että kantaja ei kiistä sitä, että sillä on ollut oikeus tutustua asiakirja-aineistoon, myös komissiolle toimitettuihin asiakirjoihin ja lausumiin ja asiakirjoihin, joihin komissio on nojautunut. Kantaja tyytyy vain väittämään, että sillä ei ole ollut oikeutta tutustua Clariantin esittämiin huomautuksiin ja erityisesti sen väitetiedoksiantoon antamaan vastaukseen, vaikka sillä olisi ollut tarve tutustua niihin ratkaistakseen, oliko sen, kun sillä ei ollut omia MCAA-toimintaan, jonka se oli luovuttanut Clariant AG:lle, liittyviä asiakirjoja, mahdollista tehdä tehostetumpaa yhteistyötä komission kanssa. Kantaja väittää, että koska se oli MCAA-toiminnan entinen omistaja, sillä oli suurempi intressi tutustua näihin asiakirjoihin kuin muilla yrityksillä, joille oli EY 81 artiklan nojalla määrätty sakko.

163 Tältä osin on palautettava mieleen, että asianomaiselle yritykselle ilmoitetaan vasta hallinnollisen kontradiktorisen menettelyn alussa väitetiedoksiannon välityksin kaikista niistä olennaisista seikoista, joihin komissio nojautuu tässä menettelyn vaiheessa, ja että tällä yrityksellä on oikeus tutustua asiakirjoihin puolustautumisoikeuksiensa tehokkaan käyttämisen turvaamiseksi. Tästä seuraa, että muiden osapuolten väitetiedoksiantoon antamat vastaukset eivät lähtökohtaisesti kuulu niihin tutkinta-aineiston asiakirjoihin, joihin osapuolet voivat tutustua.

164 Jos komissio aikoo perustaa kantansa väitetiedoksiantoon annetun vastauksen otteeseen tai tällaiseen vastaukseen liitettyyn asiakirjaan näyttääkseen EY 81 artiklan 1 kohdan soveltamismenettelyssä toteen, että kilpailusääntöjä on rikottu, muille tässä menettelyssä mukana oleville asianosaisille on annettava mahdollisuus ottaa kantaa tällaiseen todisteeseen. Tällaisissa olosuhteissa väitetiedoksiantoon annetun vastauksen kyseinen ote tai tähän vastaukseen liitetty asiakirja on todellisuudessa niitä osapuolia vastaan puhuvaa näyttöä, jotka ovat mahdollisesti osallistuneet kilpailusääntöjen rikkomiseen (ks. yhdistetyt asiat T-25/95, T-26/95, T-30/95–T-32/95, T-34/95–T-39/95, T-42/95– T-46/95, T-48/95, T-50/95–T-65/95, T-68/95–T-71/95, T-87/95, T-88/95, T-103/95 ja T-104/95, Cimenteries CBR ym. v. komissio, tuomio 15.3.2000, Kok., s. II-491, 386 kohta ja em. asia Avebe v. komissio, tuomion 50 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).

165 Näin ollen asianomaisen yrityksen on osoitettava, että lopputulos, johon komissio on päätöksessä päätynyt, olisi voinut olla erilainen, mikäli asiakirja, jota ei ole annettu tiedoksi ja johon komissio on nojautunut todetessaan kyseisen yrityksen rikkoneen kilpailusääntöjä, olisi pitänyt poistaa asianomaista vastaan puhuvien todisteiden joukosta (em. yhdistetyt asiat Aalborg Portland ym. v. komissio, tuomion 73 kohta).

166 Siltä osin kuin kysymys on siitä, että asianosaista vastaan puhuvaa asiakirjaa ei ole annettu tiedoksi, vakiintuneessa oikeuskäytännössä on katsottu, että asianomaisen yrityksen on vain osoitettava, että se, ettei asiakirjaa ole luovutettu, on voinut asianomaisen vahingoksi vaikuttaa menettelyn kulkuun ja komission päätöksen sisältöön (ks. vastaavasti asia C-51/92 P, Hercules Chemicals v. komissio, tuomio 8.7.1999, Kok., s. I-4235, 81 kohta ja em. LMV-tuomion 318 kohta).

167 Edellä mainitulla oikeuskäytännöllä ei ole kuitenkaan merkitystä käsiteltävänä olevassa tapauksessa, koska siinä vaiheessa, kun väitetiedoksianto lähetettiin, kantajalla oli tilaisuus tutustua koko asiakirja-aineistoon, sellaisena kuin se oli kyseisenä ajankohtana, ja myös niihin asiakirjoihin, joiden perusteella se saattoi tehdä yhteistyötä komission kanssa, kuten edellä 163 kohdassa on todettu. Kun otetaan huomioon asiakirjoihin tutustumista koskevan oikeuden laajuus, sellaisena kuin se on kuvattu edellä, on todettava, että kantajan puolustautumisoikeuksia on käsiteltävänä olevassa asiassa kunnioitettu täysin.

168 Joka tapauksessa kantaja ei osoita eikä edes väitä kirjelmissään, että komissio olisi riidanalaisessa päätöksessä nojautunut Clariantin väitetiedoksiantoon antaman vastauksen osaan vahvistaakseen todisteita, jotka koskivat kantajan omaa rikkomista merkitsevää menettelyä, eikä sitä, että jos se olisi saanut oikeuden tutustua asiakirjoihin, joita ei ole luovutettu, komission päätöksen sisältö olisi ollut toisenlainen.

169 Se, että kysymyksessä olevaa vastausta ei ole luovutettu, ei siis ole voinut yhtäältä estää kantajaa lausumasta tehokkaasti päätelmistä, jotka komissio on tehnyt väitetiedoksiannossaan tutkinta-aineistoon – johon se ei kiistä saaneensa tutustua – sisältyvän näytön osalta, eikä toisaalta vaikuttaa menettelyn kulkuun ja riidanalaisen päätöksen sisältöön.

170 Näin ollen ei voida katsoa, että komissio olisi loukannut kantajan puolustautumisoikeuksia, kun se ei ole luovuttanut sille Clariantin väitetiedoksiantoon antamaa vastausta.

171 Tätä päätelmää eivät horjuta seikat, joihin kantaja on vedonnut, toisin sanoen se, että sillä ei enää ollut hallussaan kyseisiä kaupallisia asiakirjoja, kun se oli myynyt MCAA-alan toimintansa, ja että Clariant oli kieltäytynyt luovuttamasta niitä sille. Yrityksiä koskevan yleisen varovaisuusvelvoitteen nojalla kantajan on myös olosuhteissa, joissa se myi MCAA-alan toimintansa Clariant AG:lle, säilytettävä huolellisesti kirjanpidossaan tai arkistossaan seikat, joiden perusteella voidaan todentaa sen toiminta, jotta sillä olisi tarvittavat todisteet mahdollisten tuomioistuinmenettelyiden tai hallinnollisten menettelyiden varalta (yhdistetyt asiat T-5/00 ja T-6/00, Nederlandse Federatieve Vereniging voor de Groothandel op Elektrotechnisch Gebied v. komissio, tuomio 16.12.2003, Kok., s. II-5761, 87 kohta).

172 Kanneperusteen osa, jonka mukaan puolustautumisoikeuksia on loukattu, koska ei ole annettu tilaisuutta tutustua asiakirjoihin, on siis hylättävä.

Kanneperusteen toinen osa, jonka mukaan kuulemismenettelystä vastaavan neuvonantajan kertomus on lainvastainen

– Asianosaisten lausumat

173 Kantaja väittää, että kuulemismenettelystä vastaavan neuvonantajan loppukertomus on puutteellinen ja ilmeisen lainvastainen, koska siinä ei toisteta kantajan menettelyllisiä virheitä koskevia väitteitä eikä esitetä mitään perusteluja siltä osin kuin kysymys on sen esittämistä väitteistä.

174 Lisäksi kuulemismenettelystä vastaavan neuvonantajan kertomuksesta ilmenevä päätelmä, jonka mukaan ”fuusioon osallistuneiden yritysten oikeutta tulla kuulluksi on kunnioitettu”, on virheellinen, koska käsiteltävänä olevassa tapauksessa kysymys on EY 81 artiklaa koskevasta menettelystä. Jos kuulemismenettelystä vastaavan neuvonantajan kertomus olisi ollut asianmukaisesti laadittu, komissio olisi voinut tehdä toisenlaisen päätöksen. Joka tapauksessa komission jäsenten kollegion ei olisi pitänyt tehdä päätöstä ennen kuin kuulemismenettelystä vastaavan neuvonantajan tekemä oikeudellinen virhe oli korjattu. Riidanalainen päätös on näin ollen kumottava menettelysääntöjen vakavan rikkomisen vuoksi.

175 Komissio vaatii, että tämä kanneperusteen osa hylätään.

– Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen arviointi asiasta

176 Ensiksi on muistettava, että kuulemismenettelystä vastaavan neuvonantajan kertomus on pelkästään komission sisäinen asiakirja, jonka tehtävänä ei ole täydentää tai korjata yritysten argumentaatiota, eikä sillä näin ollen ole mitään ratkaisevaa merkitystä, joka

yhteisöjen tuomioistuinten olisi otettava huomioon valvontavaltaansa harjoittaessaan (em. yhdistetyt asiat Tribunal Limburgse Vinyl Maatschappij ym. v. komissio, tuomio 20.4.1999, 375 kohta ja em. asia HFB v. komissio, tuomion 40 kohta).

177 Siltä osin kuin kysymys on väitteestä, jonka mukaan kuulemismenettelystä vastaavan neuvonantajan kertomus on puutteellinen, on palautettava mieleen, että tietyissä kilpailuasioita koskevissa menettelyissä kuulemismenettelystä vastaavan neuvonantajan toimivaltuuksista 23.5.2001 tehdyn komission päätöksen 2001/462/EY, EHTY (EYVL L 162, s. 21) 15 artiklan mukaan neuvonantaja laatii kirjallisen loppukertomuksen kuulemisvelvollisuuden toteutumisesta, toisin sanoen muun muassa asiakirjojen luovuttamisesta ja oikeudesta tutustua asiakirjoihin, väitetiedoksiantoon annettaville vastauksille asetetuista määräajoista ja kuulemisen kulusta. Siinä on myös todettu, että kertomuksessa tarkastellaan myös sitä, käsitelläänkö päätösluonnoksessa ainoastaan sellaiset väitteet, joiden osalta osapuolille on varattu tilaisuus esittää huomautuksensa, ja tutkimusten objektiivisuutta.

178 Päätöksen 2001/462 16 artiklassa todetaan lisäksi, että kuulemismenettelystä vastaavan neuvonantajan loppukertomus liitetään komissiolle esitettävään päätösluonnokseen sen varmistamiseksi, että komissiolla on käytössään kaikki menettelyn kulkua ja oikeutta tulla kuulluksi koskeva merkityksellinen tieto, kun se tekee yksittäistä asiaa koskevan päätöksen.

179 Edellä mainituista säännöksistä ilmenee, että kuulemismenettelystä vastaavan neuvonantajan tehtävänä ei ole kerätä kaikkia sellaisia menettelyä koskevia väitteitä, jotka asianosaiset ovat esittäneet hallinnollisen menettelyn aikana. Hänen on välitettävä komission jäsenistä muodostuvalle kollegiolle ainoastaan ne väitteet, joilla on merkitystä hallinnollisen menettelyn kulun lainmukaisuuden arvioimisen kannalta (em. yhdistetyt asiat Tokai Carbon ym. v. komissio, tuomion 53 kohta).

180 Käsiteltävänä olevassa asiassa kuulemismenettelystä vastaavan neuvonantajan kertomuksesta ilmenee, että asianosaiset ovat voineet tutustua asiakirja-aineistoon cd-romin välityksellä ja että vaikka kantaja aivan aluksi sai väitetiedoksiannon puutteellisen version, sille lähetettiin korjattu versio ja että sille vastaamista varten asetettua määräaikaa pidennettiin. On nimenomaisesti täsmennetty, että kantaja pyysi 22.6. ja 28.7.2004 päivätyillä kirjeillä saada tutustua Clariant AG:n väitetiedoksiantoon antamaan vastaukseen ja että sille ilmoitettiin, että muiden asianosaisten väitetiedoksiantoon antamat vastaukset eivät muodostaneet osaa tutkinta-aineistosta, johon oli yleinen oikeus tutustua. Siinä todetaan myös, että asianosaiset Elf Aquitainea ja kantajaa lukuun ottamatta osallistuivat kuulemiseen ja että komissiolle esitettyyn päätösluonnokseen sisältyivät vain ne väitteet, joiden osalta asianosaisilla oli ollut tilaisuus esittää näkemyksensä.

181 On näin ollen todettava, että kuulemismenettelystä vastaava neuvonantaja on maininnut tässä asiassa esitetyt menettelyä koskevat kysymykset ja että mainittu oikeuskäytäntö (ks. edellä 179 kohta) huomioon ottaen hän ei missään tapauksessa ollut velvollinen keräämään kaikkia tämän laatuisia väitteitä, jotka asianosaiset ovat esittäneet hallinnollisen menettelyn aikana.

182 Tästä seuraa, että ei voida hyväksyä väitettä, jonka mukaan kertomus oli puutteellinen ja lainvastainen sen vuoksi, että siinä ei toisteta menettelyllisiä virheitä koskevia väitteitä eikä mitenkään vastata esitettyihin väitteisiin.

183 Siltä osin kuin sitten on kyse väitteestä, jonka mukaan kuulemismenettelystä vastaavan neuvonantajan kertomuksessa, jossa mainitaan ”Zusammenschluss” (keskittymä), on virhe, on todettava, kuten komissio korostaa, että tämä virhe esiintyy vain saksankielisessä versiossa. Kuten komissio on osoittanut, on olemassa muita kieliversioita, toisin sanoen ranskalainen ja englantilainen versio, jotka on myös annettu tiedoksi komission jäsenten kollegiolle, eikä niihin sisälly virhettä.

184 Joka tapauksessa on todettava, että kertomuksen kaikissa kieliversioissa mainitaan toisessa kappaleessa ”EY 81 artiklan 1 kohdan ja ETA-sopimuksen 53 artiklan 1 kohdan mahdollinen rikkominen MCAA-alalla”.

185 Tästä seuraa, että kun otetaan huomioon kyseisen kertomuksen sisältö, jossa täsmennetään, mihin oikeussääntöihin käsiteltävänä oleva asia liittyy, ja kun otetaan huomioon, että väitetty virhe esiintyy vain kertomuksen saksankielisessä versiossa, tämä väite on hylättävä.

186 Kuudes kanneperuste, jonka mukaan hallinnollisessa menettelyssä oli menettelyllisiä virheitä, on siis hylättävä.

Seitsemäs kanneperuste, jonka mukaan kilpailusääntöjen rikkomisesta pidättäytymistä koskeva määräys on lainvastainen

Asianosaisten lausumat

187 Kantajan mukaan sille riidanalaisen päätöksen 3 artiklassa asetettu kilpailusääntöjen rikkomisesta pidättäytymistä koskeva määräys rikkoo asetuksen N:o 17 3 artiklaa, koska se koskee mahdotonta toimintaa. Kun otetaan huomioon, että sen toiminta MCAA:n markkinoilla loppui kokonaan vuonna 1997, toiminnasta pidättäytymistä koskeva määräys ei voi olla lainmukainen. Kantaja katsoo, että sen lisäksi, että tällainen määräys antaa kolmansille virheellisen kuvan siitä, että riidanalaisen päätöksen tekemisajankohtana on edelleen ollut olemassa muita, vielä tutkimattomia seikkoja, kyseinen määräys on omiaan loukkaamaan riidanalaisen päätöksen adressaattien oikeuksia.

188 Kantajan mukaan silloin – kuten käsiteltävänä olevassa tapauksessa – kun yritys ei enää toimi markkinoilla ja kun ei edes teoriassa ole mahdollista, että tämä yritys osallistuisi uudelleen kartelleihin asianomaisilla markkinoilla, sille ei voida enää osoittaa tällaista määräystä.

189 Komissio vaatii, että tämä kanneperuste hylätään.

Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen arviointi asiasta

190 Asetuksen N:o 17 3 artiklan 1 kohdassa ja asetuksen N:o 1/2003 7 artiklan 1 kohdassa säädetään, että jos komissio toteaa kantelun perusteella tai omasta aloitteestaan, että [EY 81] tai [EY 82] artiklaa rikotaan, se voi päätöksellään määrätä asianomaiset yritykset ja yritysten yhteenliittymät lopettamaan todetun rikkomisen.

191 Vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan asetuksen N:o 17 3 artiklan 1 kohdan soveltaminen voi merkitä kieltoa jatkaa tiettyjä toimintoja tai menettelytapoja tai ylläpitää tiettyjä tilanteita, joiden lainvastaisuus on todettu, mutta myös kieltoa jatkossa käyttäytyä samalla tavalla. Koska asetuksen N:o 17 3 artiklan 1 kohtaa on sovellettava sen mukaan, mitä todettu rikkominen edellyttää, komissiolla lisäksi on oikeus täsmentää kyseisille yrityksille kuuluvien velvoitteiden laajuutta, jotta tämä rikkominen päättyisi (ks. em. yhdistetyt asiat Limburgse Vinyl Maatschappij ym. v. komissio, tuomio 20.4.1999, 1249 ja 1250 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).

192 Käsiteltävänä olevassa asiassa riidanalaisen päätöksen 3 artiklassa todetaan seuraavaa:

”Edellä 1 artiklassa lueteltujen yritysten on lopetettava heti rikkominen, jos näin ei ole vielä tehty.

Yritysten on pidättäydyttävä vastedes harjoittamasta 1 artiklassa asiassa todetun rikkomisen kaltaista toimintaa ja toteuttamasta toimenpiteitä, joilla on samanlaisia tai vastaavia tavoitteita tai vaikutuksia.”

193 Samankaltaiset määräykset kuuluvat aivan ilmeisesti komission asetuksen N:o 17 3 artiklan 1 kohdan ja sittemmin asetuksen N:o 1/2003 7 artiklan 1 kohdan mukaiseen toimivaltaan. Kun komissio määrää, että kartelliin osallistuneiden yritysten on pidättäydyttävä vastedes harjoittamasta 1 artiklassa todetun rikkomisen kaltaista toimintaa ja toteuttamasta toimenpiteitä ja lopetettava tällainen toiminta ja tällaiset toimenpiteet, toisin sanoen tuotantokiintiöiden ja asiakkaiden siirteleminen, yhteisistä hinnankorotuksista sopiminen, korvausjärjestelmästä sopiminen, myyntimäärä- ja hintatietojen vaihtaminen sekä säännöllisiin kokouksiin ja muuhun yhteydenpitoon osallistuminen edellä mainittujen rajoittavien toimien sopimiseksi ja toteuttamiseksi, samoin kuin toiminta ja toimenpiteiden toteuttaminen, joilla on samanlaisia tai vastaavia tavoitteita tai vaikutuksia, komissio itse asiassa vain ilmaisee ne seuraukset, joita riidanalaisen päätöksen 1 artiklaan sisältyvästä lainvastaisuuden toteamisesta on näiden yritysten tulevan käyttäytymisen kannalta.

194 On lisäksi todettava, että riidanalaisen päätöksen 3 artiklan ensimmäisen kohdan mukaan yritykset määrätään lopettamaan rikkominen vain siinä tapauksessa, jos ne eivät vielä ole sitä tehneet. Jos kantaja näin ollen on myynyt MCAA-toimintansa ja lopettanut rikkomisen riidanalaisen päätöksen tekemisajankohtana, riidanalaisen päätöksen 3 artiklan kyseinen kohta ei koske sitä.

195 Kanneperustetta, jonka mukaan riidanalaisen päätöksen 3 artikla on lainvastainen, ei siis voida hyväksyä.

Kantajalle määrätyn sakon lopullinen määrä

196 Kun otetaan huomioon edellä 101 kohdassa esitetty päätelmä, riidanalaista päätöstä on muutettava siltä osin kuin komissio ei ole yhteistyötiedonannon D kohdan 2 alakohdan toisen luetelmakohdan nojalla ottanut huomioon sitä, että kantaja ei ole kiistänyt tosiseikkoja. Kantajalle määrättyä sakkoa on tällä perusteella alennettava 10 prosenttia.

197 Komission riidanalaisessa päätöksessä suorittama harkinta ja sovellettu laskentamenetelmä pysyvät muilta osin muuttumattomina.

198 Kantajalle määrättävän sakon lopullinen määrä lasketaan näin ollen seuraavasti: sakon laskentapohjaa 21 miljoonaa euroa korotetaan 135 prosenttia rikkomisen keston perusteella. Sakon perusmäärä vahvistetaan siis 49,35 miljoonaksi euroksi. Tähän perusmäärään lisätään 50 prosentin korotus, joka perustuu siihen, että kantaja on rikkomisen uusija, jolloin määräksi saadaan 74,03 miljoonaa euroa. Tätä kokonaismäärää on lopulta yhteistyötiedonannon D kohdan 2 alakohdan toisen luetelmakohdan perusteella alennettava 10 prosenttia, toisin sanoen 7,403 miljoonalla eurolla. Tästä seuraa, että sakon lopullinen määrä on 66,627 miljoonaa euroa.

Oikeudenkäyntikulut

199 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin voi työjärjestyksensä 87 artiklan 3 kohdan mukaan määrätä oikeudenkäyntikulut jaettaviksi tai määrätä, että kukin vastaa omista kuluistaan, jos asiassa osa vaatimuksista ratkaistaan toisen asianosaisen ja osa toisen asianosaisen hyväksi. Käsiteltävänä olevassa asiassa on päätettävä, että molemmat asianosaiset vastaavat omista kuluistaan.

Näillä perusteilla

YHTEISÖJEN ENSIMMÄISEN OIKEUSASTEEN TUOMIOISTUIN
(seitsemäs jaosto)

on ratkaissut asian seuraavasti:

1) [EY] 81 artiklan ja ETA-sopimuksen 53 artiklan mukaisesta menettelystä 19.1.2005 tehdyn komission päätöksen K(2004) 4876 lopullinen (asia COMP/E-1 37.773 – MCAA) 2 artiklan b alakohdassa Hoechst AG:lle määrätty sakko vahvistetaan 66,627 miljoonaksi euroksi.

2) Kanne hylätään muilta osin.

3) Asianosaiset vastaavat omista oikeudenkäyntikuluistaan.

Forwood Šváby Truchot

Julistettiin Luxemburgissa 30 päivänä syyskuuta 2009.

Allekirjoitukset

Sisällys

Asian tausta ja riidanalainen päätös . . . . . II - 3564

Oikeudenkäynti ja asianosaisten vaatimukset . . . . . II - 3574

Oikeudellinen arviointi . . . . . II - 3575

Ensimmäinen kanneperuste, jonka mukaan kantaja ei ole vastuussa seuraamuksiin johtaneesta rikkomisesta, koska se on myynyt MCAA-toimintansa . . . . . II - 3576

Asianosaisten lausumat . . . . . II - 3576

Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen arviointi asiasta . . . . . II - 3579

Toinen kanneperuste, jonka mukaan määrätty sakko on lainvastainen . . . . . II - 3584

Asianosaisten lausumat . . . . . II - 3584

Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen arviointi asiasta . . . . . II - 3586

Kolmas kanneperuste, jonka mukaan yhteistyötiedonantoa ei ole otettu huomioon . . . . II - 3588

Asianosaisten lausumat . . . . . II - 3588

Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen arviointi asiasta . . . . . II - 3590

Neljäs kanneperuste, jonka mukaan sakon perusmäärän laskennassa on tehty arviointivirhe II - 3594

Ensimmäinen väite, jonka mukaan sakon perusmäärä on suhteeton markkinoiden kokoon nähden . . . . . II - 3595

– Asianosaisten lausumat . . . . . II - 3595

– Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen arviointi asiasta . . . . . II - 3596

Toinen väite, jonka mukaan sakon perusmäärä on suhteeton osallisina olleiden yritysten luokkiin jakamiseen nähden . . . . . II - 3598

– Asianosaisten lausumat . . . . . II - 3598

– Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen arviointi asiasta . . . . . II - 3599

Viides kanneperuste, jonka mukaan sakkoa on perusteettomasti korotettu rikkomisen uusimisen perusteella . . . . . II - 3604

Asianosaisten lausumat . . . . . II - 3604

Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen arviointi asiasta . . . . . II - 3605

Kuudes kanneperuste, jonka mukaan hallinnollisessa menettelyssä on tehty menettelyvirheitä . . . . . II - 3608

Ensimmäinen osa, jonka mukaan ei ole annettu riittävää tilaisuutta tutustua asiakirja-aineistoon . . . . . II - 3609

– Asianosaisten lausumat . . . . . II - 3609

– Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen arviointi asiasta . . . . . II - 3610

Kanneperusteen toinen osa, jonka mukaan kuulemismenettelystä vastaavan neuvonantajan kertomus on lainvastainen . . . . . II - 3614

– Asianosaisten lausumat . . . . . II - 3614

– Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen arviointi asiasta . . . . . II - 3614

Seitsemäs kanneperuste, jonka mukaan kilpailusääntöjen rikkomisesta pidättäytymistä koskeva määräys on lainvastainen . . . . . II - 3617

Asianosaisten lausumat . . . . . II - 3617

Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen arviointi asiasta . . . . . II - 3618

Kantajalle määrätyn sakon lopullinen määrä . . . . . II - 3620

Oikeudenkäyntikulut . . . . . II - 3621